ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Ειδική έκθεση

2021

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Ειδική Έκθεση

2021

Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Η παρούσα Έκθεση αποτελεί προϊόν επεξεργασίας υλικού από το σύνολο των τομέων αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη, το οποίο συγκέντρωσε η ομάδα που συγκροτήθηκε με σκοπό την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (άρθρο 72 ν. 4488/2017). Στην ομάδα συμμετέχουν οι ειδικοί επιστήμονες: Χρυσούλα Αντωνίου, Νίκος Βίττης, Κατερίνα Βλάχου, Θεοδώρα Βούλγαρη, Μαρία Γεωργοπούλου, Άρτεμις Καλαβάνου, Μαρία Καραγεώργου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Κωνσταντίνος Μπαρτζελιώτης, Ευανθία Μπενέκου, Έλενα Σταμπουλή και Αργυρώ Τζώρτζη, υπό την εποπτεία των Βοηθών Συνηγόρων Καλλιόπης Λυκοβαρδή και Ευανθίας Σαββίδη.

Επιμέλεια σύνταξης:	**Καλλιόπη Λυκοβαρδή**
Κεντρική Συντακτική Ομάδα:	**Χρυσούλα Αντωνίου, Κωνσταντίνος Μπαρτζελιώτης**
Συντονισμός έκδοσης:	**Αλεξάνδρα Πολιτοστάθη**
Σχεδιασμός, σελιδοποίηση:	**ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ, Αμαλία Χριστακοπούλου, Νικολέττα Μιχελάκη, info@kambili.gr**

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό.

Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση παρακαλώ επικοινωνήστε στο **press@synigoros.gr**

Η Ειδική Έκθεση για το 2021 τυπώθηκε το 2022 σε 500 ελληνικά και 100 αγγλικά αντίτυπα από το Εθνικό Τυπογραφείο και διατίθεται στην πλήρη της μορφή στην ιστοσελίδα της Αρχής: **www.synigoros.gr**

© **Συνήγορος του Πολίτη**

Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 - Αθήνα

Τηλ.: (+30) 213 1306 600

www.synigoros.gr

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ – THE GREEK OMBUDSMAN

@Synigoros

Διαστάσεις: 16,5x23,5 εκ.

Σελίδες: 72

ISSN: 2944-9693

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 9

1. ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ 11

1.1. Έκδοση Κανονισμού Λειτουργίας του ΚΕ.Π.Α. 12

1.2. Πλημμελής αξιολόγηση της αναπηρίας και μείωση του αποδιδόμενου ποσοστού στις χρόνιες και εξελικτικές παθήσεις 14

1.3. Πλημμελής αξιολόγηση της αναπηρίας σε παθήσεις που επιφέρουν την ίδια μορφή αναπηρίας με παραπληγία-τετραπληγία 15

1.4. Διαδικασία παροχής οικονομικής ενίσχυσης σε άτομα με βαριά νοητική υστέρηση 16

1.5. Απλοποίηση της πιστοποίησης της αναπηρίας για τις φοροαπαλλαγές 17

2. ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ 19

2.1. Δράσεις της Αρχής 20

2.2. Ενδεικτικές υποθέσεις 20

3. ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ 25

3.1. Προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον 25

3.2. Εξελίξεις σε θεσμικό επίπεδο 26

3.3. Ατομική κινητικότητα 26

3.4. Ενδεικτικές υποθέσεις 28

3.5. Διαπιστώσεις και συστάσεις της Αρχής 30

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 33

5. ΕΡΓΑΣΙΑ 37

5.1. Εισαγωγή 37

5.2. Απαγόρευση των διακρίσεων 38

Α) Προσλήψεις προσωπικού από τον Οργανισμό Σιδηροδρόμων Ελλάδος (Ο.Σ.Ε.) 39
Β) Προσλήψεις προσωπικού από Δήμο για την αντιμετώπιση της διασποράς του κορωνοϊού COVID-19 40
Γ) Απολύσεις εργαζομένων με χρόνιες παθήσεις 40
Δ) Μη χορήγηση δικαιώματος μειωμένου ωραρίου σε άτομα με αναπηρία 67% και άνω 41
Ε) Διαδικασία ελέγχου φυσικής καταλληλότητας των ατόμων με αναπηρία για διορισμό στο δημόσιο τομέα 42
5.3. Εύλογες προσαρμογές 44
Α) Άρνηση Δήμου για ανάθεση επί μέρους καθηκόντων σε εργάτη καθαριότητας με νοητική αναπηρία 45
Β) Υποχρέωση μέριμνας του εργοδότη να λάβει μέτρα εύλογων προσαρμογών 46
5.4. Θετική δράση 47
Α) Ενεργοποίηση διατάξεων του ν. 2643/1998 για προσλήψεις στο δημόσιο τομέα 48
Β) Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και Ο.Α.Ε.Δ. 48

6 ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ 53
6.1. Ελλιπής συνεργασία ΟΠΕΚΑ και e-ΕΦΚΑ και προβλήματα κατά την επεξεργασία αιτήσεων παροχής οικονομικών ενισχύσεων 53
6.2. Υπέρμετρη καθυστέρηση έκδοσης αποφάσεων απονομής συντάξεων αναπηρίας και επιδομάτων 54
6.3. Φορολογική αντιμετώπιση συντάξεων αλλοδαπής 55

7. ΠΑΝΔΗΜΙΑ 57
7.1. Υποχρεωτικός εμβολιασμός παιδιών με αναπηρίες για ένταξη σε δομές ανοιχτής κοινωνικής φροντίδας 57
7.2. Αίτημα για εμβολιασμό κατά του COVID-19 τέκνων με σοβαρές αναπηρίες 60

7.3. Επιβολή προστίμων λόγω των μέτρων περιορισμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας σε άτομα με ψυχικές παθήσεις 61

7.4. Ολοκλήρωση της διαδικασίας πρόσληψης επιτυχόντος με αναπηρία μετά από παρέμβαση του Συνηγόρου 62

8. ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ «ΕΛΛΑΔΑ 2.0» 63

9. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ 2021-2030 67

Εισαγωγή

Η παρούσα έκθεση αποτελεί την τρίτη κατά σειρά από την ανάθεση στον Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής αρμοδιότητας για την εξωτερική, ανεξάρτητη παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Βασικός στόχος και της παρούσας έκθεσης, όπως και των προηγούμενων αυτής, αποτελεί η καταγραφή των πεδίων πολιτικών, όπου έχει υπάρξει πρόοδος ως προς την εναρμόνιση του εθνικού πλαισίου με τις επιταγές της Σύμβασης, αλλά και η διαπίστωση πλημμελειών, ελλειμμάτων, καθυστερήσεων ή/και αλυσιτελών ρυθμίσεων καθώς και επίμονων στρεβλώσεων στο επίπεδο της κείμενης νομοθεσίας, των δευτερογενών κανονιστικών ρυθμίσεων, της διοικητικής λειτουργίας και πρακτικής. Οι θεματικές ενότητες της έκθεσης εστιάζουν στους τομείς της εκπαίδευσης και της εργασίας, αποτυπώνουν θετικές εξελίξεις στη κατοχύρωση του δικαιώματος προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία, αλλά και καταγράφουν προβλήματα στην πιστοποίηση της αναπηρίας καθώς και στην φορολογική και κοινωνικο-ασφαλιστική και προνοιακή μεταχείριση των αναπήρων. Ειδική αναφορά γίνεται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν παιδιά με αναπηρία, καθώς και στην επίδραση της πανδημίας -και των διοικητικών μέτρων που ελήφθησαν για τον περιορισμό της- στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Και στην παρούσα έκθεση, ο Συνήγορος του Πολίτη επαναφέρει προτάσεις για την ουσιαστική μετουσίωση των προνοιών της Σύμβασης σε κανονιστικού περιεχομένου ρυθμίσεις, σταχυολογεί προτάσεις της Αρχής που έγιναν αποδεκτές και διαμόρφωσαν επιμέρους νομοθετικές παρεμβάσεις, αποτιμά την αποτελεσματική

εφαρμογή πολιτικών και αναδεικνύει τον βαθμό ετοιμότητας και ανταπόκρισης του διοικητικού μηχανισμού.

Αν για το 2020 κεντρική πρωτοβουλία απετέλεσε η σύνταξη του πρώτου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, ενός σημαντικού και αναγκαίου βήματος στην κατεύθυνση της υλοποίησης των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα μας με την υπογραφή και την κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, το 2021, έτος που πραγματεύεται η παρούσα έκθεση, κορυφαία θεσμική εξέλιξη, σε ενωσιακό επίπεδο αυτή τη φορά, υπήρξε η εκπόνηση της νέας Στρατηγικής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, για την περίοδο 2021-2030. Στη Στρατηγική 2021-2030 της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναδεικνύονται 8 τομείς προτεραιότητας, περιλαμβάνονται 7 κύριες πρωτοβουλίες, καταγράφονται σχεδόν 60 δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αριθμούνται περισσότερες από 20 συστάσεις προς τα κράτη μέλη. Καταλυτικό ρόλο αναμένεται, επίσης, να διαδραματίσει, και η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων, που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», κυρίως στον Πυλώνα «Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή», που στοχεύουν στην αποϊδρυματοποίηση, την προσβασιμότητα, την κοινωνική ενσωμάτωση, τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και την κοινωνική υποστήριξη που ενισχύει τα ιατρικά πρωτόκολλα. Οι προβλέψεις του «Ελλάδα 2.0» προορίζονται να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τις δράσεις που προβλέπει το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Ο Συνήγορος του Πολίτη, υπό τον θεσμικό του ρόλο αλλά και με την ειδική του αρμοδιότητα ως πλαίσιο προαγωγής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, θα εξακολουθήσει να παρακολουθεί τον βαθμό υλοποίησης των στόχων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, καθώς και την αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, αξιοποιώντας την εξαγγελθείσα τακτική συνεργασία με τον Συντονιστικό Μηχανισμό και ενισχύοντας περαιτέρω τη διαβούλευση με το αναπηρικό κίνημα.

Σταθερά προσηλωμένος στην ουσιαστική προάσπιση, προώθηση και προαγωγή των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, ο Συνήγορος του Πολίτη υπηρετεί τη συνταγματική του αποστολή για μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς.

Ανδρέας Ι. Ποττάκης

Συνήγορος του Πολίτη

Ιούλιος 2022

1 Πιστοποίηση της αναπηρίας

Η αναπηρία, σύμφωνα με **το άρθρο 1 της Σύμβασης του ΟΗΕ** για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, νοηματοδοτείται με βάση το κοινωνικό μοντέλο, δηλαδή ως προϊόν αλληλεπίδρασης μεταξύ μιας μακροχρόνιας -σωματικής, νοητικής, ψυχικής ή αισθητηριακής- πάθησης και διαφόρων εμποδίων, που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την παρακώλυση της πλήρους και αποτελεσματικής συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους[1]. Το ιδεώδες της ουσιαστικής ισότητας που διατρέχει τη Σύμβαση συνολικά, απαντά καταφατικά και στα δύο σκέλη του διλήμματος αν η αναπηρία, ως χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ποικιλομορφίας, θα πρέπει να αγνοείται ή να αναγνωρίζεται[2].

Αγνόηση σημαίνει να μη γίνονται διακρίσεις λόγω της αναπηρίας,[3] εκτός από τις περιπτώσεις όπου, εξαιτίας της φύσης μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας, η διαφορετική μεταχείριση λόγω αναπηρίας αποτελεί πρόσφορο και κατάλλη-

1. Άρ. 1 ΣΔΑμεΑ: «(...) Τα άτομα με αναπηρίες περιλαμβάνουν εκείνα που έχουν μακροχρόνια σωματικά, ψυχικά, διανοητικά ή αισθητήρια εμπόδια, που, σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, μπορούν να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους.».
2. Βλ. § 10 του Γενικού Σχολίου No.6 (2018) της Επιτροπής της Σύμβασης για την Ισότητα και τη Μη Διάκριση (διαθέσιμη στα αγγλικά): https://digitallibrary.un.org/record/1626976/files/CRPD_C_GC_6-EN.pdf
3. Βλ. άρθρο 3 της Σύμβασης, όπου η μη διάκριση συγκαταλέγεται στις γενικές αρχές της.

λο μέσο για την εξυπηρέτηση ενός θεμιτού σκοπού, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας. Οι εξαιρέσεις αυτές, ως αντικείμενο αμφισβήτησης, ανακύπτουν κατά την εμπειρία του Συνηγόρου κυρίως στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης και αναλύονται στο σχετικό κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης.

Αναγνώριση της αναπηρίας, από την άλλη πλευρά, αποτελεί η θέσπιση παροχών συνδεόμενων με την αναπηρία στο κοινωνικοασφαλιστικό και προνοιακό σύστημα, **καθώς και τα θετικά μέτρα** στην εκπαίδευση, την απασχόληση ή τη φορολόγηση. Ως θεμελιωτικό στοιχείο του δικαιώματος στις παροχές αυτές, η αναπηρία εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να προσεγγίζεται με βάση αμιγώς υγειονομικά κριτήρια, κατά το ιατρικό μοντέλο, και να πιστοποιείται από τις υγειονομικές επιτροπές του Κέντρου Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.)[4]. Σε αυτό το πλαίσιο, κατά το 2021, ο Συνήγορος κατέγραψε ως σημαντικές τις ακόλουθες εξελίξεις.

1.1. Έκδοση Κανονισμού Λειτουργίας του ΚΕ.Π.Α.

Η αναβάθμιση του συστήματος αξιολόγησης και πιστοποίησης της αναπηρίας περιλαμβάνεται στους στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (στόχος 4).[5] Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται η έκδοση του Κανονισμού Λειτουργίας του ΚΕ.Π.Α. με την Υπουργική Απόφαση 84045/27.10.2021 (Β΄5074).

Η δεσμευτικότητα ενός Κανονισμού Λειτουργίας, ιδίως έναντι της προηγούμενης ανακεφαλαιωτικής εγκυκλίου και άλλων αποσπασματικών ρυθμίσεων, και η συστηματοποίηση της διαδικασίας συνιστούν θετικό βήμα για τη βελτίωση της λειτουργίας των Κέντρων Πιστοποίησης Αναπηρίας και την ασφάλεια της διοικητικής διαδικασίας.

Ως προς το περιεχόμενο του Κανονισμού, ο Συνήγορος **αποτιμά θετικά:**

- Τη ρητή απαγόρευση, με το άρθρο 20 παρ. 16, της μείωσης του ποσοστού αναπηρίας ή/και της διάρκειας ισχύος αυτού από τη Δευτεροβάθμια Υγειονομική Επιτροπή επί ασκήσεως προσφυγής του αιτούντος. Η εν λόγω ρύθμιση ευθυγραμμίζεται με την επισήμανση του Συνηγόρου, ήδη από το 2013[6], ότι οι Δευτεροβάθμιες Υγειονομικές Επιτροπές δεν νομιμοποιούνται να χειροτε-

4. Το ΚΕ.Π.Α. δημιουργήθηκε με το άρθρο 6 του ν. 3863/2010 (Α' 115), αρχικά υπαγόμενο στη Διεύθυνση Αναπηρίας και Ιατρικής της Εργασίας της Διοίκησης του Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ., και ξεκίνησε τη λειτουργία του την 1η Σεπτεμβρίου 2011.
5. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.amea.gov.gr/action
6. Βλ. Ετήσια Έκθεση 2013 Συνηγόρου του Πολίτη, σελ. 77.

ρεύουν τη θέση των πολιτών όταν αυτοί στρέφονται κατά των πρωτοβάθμιων αποφάσεων. Σε αντίθετη περίπτωση παραβιάζεται μια ειδικότερη έκφανση της αρχής της χρηστής και καλόπιστης διοίκησης, δηλαδή ο κανόνας "non reformatio in peius", σύμφωνα με τον οποίο η πράξη που εκδίδεται επί προσφυγής του ίδιου του ενδιαφερομένου δεν επιτρέπεται να οδηγεί στη χειροτέρευση της θέσης του, εκτός εάν οι σχετικές διατάξεις προβλέπουν ρητά το αντίθετο.

- Την πρόβλεψη, στο άρθρο 22, ότι: α) όταν η κύρια πάθηση του αιτούντος εμπίπτει στον Πίνακα των μη αναστρέψιμων παθήσεων, για τις οποίες η διάρκεια της αναπηρίας καθορίζεται επ' αόριστον και της αποδίδεται ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 67%, η διάρκεια ισχύος του συνολικού ποσοστού αναπηρίας (που συνδιαμορφώνεται σε περίπτωση συνυπαρχουσών παθήσεων) προσδιορίζεται επ' αόριστον (παρ. 2) και β) όταν κάποια εκ των παθήσεων που περιλαμβάνονται στους υποβληθέντες εισηγητικούς φακέλους παροχών αναπηρίας του αξιολογούμενου υπάγεται στις παθήσεις που χαρακτηρίζονται μη αναστρέψιμες, τότε για τη συγκεκριμένη πάθηση κατατίθεται εισηγητικός φάκελος παροχών αναπηρίας κατά την υποβολή της πρώτης αίτησης για αξιολόγηση, όπου και αξιολογείται. Στις επόμενες αξιολογήσεις δεν υποβάλλεται εκ νέου εισηγητικός φάκελος για τη συγκεκριμένη πάθηση -εκτός εάν πρόκειται για επιδείνωση αυτής- και το ποσοστό παραμένει το ίδιο με την αρχική αξιολόγηση (παρ.3). Οι ρυθμίσεις αυτές ομοίως έρχονται σε ανταπόκριση προτάσεων που είχε υποβάλει ο Συνήγορος, από το 2020, προς τη φορολογική διοίκηση και τον Υφυπουργό Οικονομικών, για την εναρμόνιση της έννοιας της ασφαλιστικής αναπηρίας, που σηματοδοτεί την συνταξιοδότηση του ατόμου με αναπηρία και την οριστική του έξοδο από την αγορά εργασίας, με την οριστικοποίηση/μονιμοποίηση των φοροαπαλλαγών που δικαιούται το άτομο λόγω αναπηρίας[7].

Ο Συνήγορος **διατυπώνει περαιτέρω τον προβληματισμό του** ως προς τα εξής:

- Στο άρθρο 20 τίθενται διαδικαστικοί περιορισμοί ουσιαστικής αξιολόγησης της αναπηρίας. Ειδικότερα, οι περιορισμοί αυτοί αφορούν: α) τη δυνατότητα του αξιολογούμενου να προσκομίσει στη Δευτεροβάθμια Υγειονομική Επιτροπή μόνο πρόσθετα δικαιολογητικά, με ημερομηνία έκδοσης προγενέστερη της ημερομηνίας συνεδρίασης της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής ΚΕ.Π.Α., που εκ παραδρομής δεν κατατέθηκαν (παρ. 13) και β) τη μη παροχή

7. Βλ. Δελτίο Τύπου Συνηγόρου του Πολίτη, 19.5.2022, Απαλλαγή από επανεξέταση ΚΕ.Π.Α. των πασχόντων από μη αναστρέψιμες παθήσεις.

δυνατότητας στον αξιολογούμενο να προσκομίσει στη Δευτεροβάθμια Υγειονομική Επιτροπή ΚΕ.Π.Α. πρόσθετα δικαιολογητικά που αφορούν παθήσεις για τις οποίες δεν είχε προσκομίσει εισηγητικό φάκελο παροχών αναπηρίας στην Πρωτοβάθμια Υγειονομική Επιτροπή ΚΕ.Π.Α. ή αφορούν νέα πάθηση, οπότε αυτά μπορούν να υποβληθούν μόνο στο πλαίσιο νέας αίτησης (παρ. 14).

- Ο Συνήγορος του Πολίτη είχε επανειλημμένα επισημάνει προς τη Διεύθυνση Ιατρικής Αξιολόγησης του e-ΕΦΚΑ ότι η ακολουθούμενη, βάσει σχετικών οδηγιών της, πρακτική των δευτεροβάθμιων υγειονομικών επιτροπών να αρνούνται να συνεκτιμήσουν πραγματικές καταστάσεις-παθήσεις, όχι μόνον στις περιπτώσεις που οι εξεταζόμενοι προσκομίζουν στοιχεία για πρώτη φόρα ενώπιών τους, αλλά ακόμα και στις περιπτώσεις που οι πραγματικές καταστάσεις αυτές προκύπτουν ευχερώς από την κλινική εικόνα του εξεταζόμενου (από προηγούμενο υγειονομικό φάκελο τηρούμενο στο ΚΕ.Π.Α., από προηγούμενη γνωμάτευση πιστοποίησης αναπηρίας, από το βιβλιάριο ασθένειας που επιδεικνύει ο εξεταζόμενος για την ταυτοπροσωπία του, κ.λ.π.), αναιρεί το σκοπό της ουσιαστικής αξιολόγησης της αναπηρίας. Η διαδικασία πιστοποίησης της αναπηρίας, αντιθέτως, θα πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο καταστρωμένη, ώστε να εξασφαλίζεται στο μέγιστο βαθμό η ολιστική θεώρηση της αναπηρίας του κάθε εξεταζόμενου ξεχωριστά.

1.2. Πλημμελής αξιολόγηση της αναπηρίας και μείωση του αποδιδόμενου ποσοστού στις χρόνιες και εξελικτικές παθήσεις

Ο Συνήγορος του Πολίτη δέχθηκε αναφορές από πολίτες που διαμαρτύρονταν για πλημμελή υγειονομική κρίση της αναπηρίας τους και μείωση του αποδιδόμενου Ποσοστού Αναπηρίας από τις υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α. (ΦΥ 297833, 300642). Η Αρχή διαπίστωσε αρκετές περιπτώσεις πασχόντων από χρόνιες εξελικτικές παθήσεις (ιδίως αυτοάνοσης αιτιολογίας, όπως Συστηματικό Ερυθηματώδη Λύκο) ή από άλλες χρόνιες (ψυχιατρικές, καρδιολογικές κ.λ.π.) και λοιπές συντρέχουσες παθήσεις, στις οποίες αποδιδόταν από τις υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α. μειωμένο ποσοστό αναπηρίας. Ωστόσο, επρόκειτο για άτομα με αναπηρία που κρίνονταν σταθερά, επί συναπτά έτη, με Ποσοστό Αναπηρίας ανώτερο του 67% και βρίσκονταν επί πολλά έτη εκτός αγοράς εργασίας, βιοποριζόμενα στη συντριπτική τους πλειοψηφία με το επίδομα βαριάς αναπηρίας του Οργανισμού Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ο.Π.Ε.Κ.Α.). Το ποσοστό αναπηρίας που τους αποδόθηκε για τις ίδιες παθήσεις, μετά την πρόσφατη εξέτασή τους από τις υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α., ήταν μειωμένο και, σε κάποιες

περιπτώσεις, υποδεέστερο οριακά του Π.Α. 67%, με αποτέλεσμα να μην δικαιούνται πλέον το επίδομα αναπηρίας.

Διαπιστώθηκε ακόμη ότι, σε κάποιες περιπτώσεις, οι υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α. έτειναν συστηματικά να αποδίδουν για την κάθε (συν)αξιολογούμενη πάθηση το κατώτερο όριο Ποσοστού Αναπηρίας που προβλέπεται από τον Ενιαίο Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστού Αναπηρίας. Κατά συνέπεια, το συνολικό αποδιδόμενο ποσοστό αναπηρίας ήταν το ελάχιστο προβλεπόμενο, υπολειπόταν δε κατά πολύ (ακόμα και κατά 17 εκατοστιαίες μονάδες) από το Π.Α. που είχε αποδοθεί για την ίδια ή ίδιες παθήσεις ακόμη και πριν από δύο έτη, χωρίς να έχει λάβει χώρα οποιαδήποτε βελτίωση της υγείας του εξεταζόμενου.

Η Αρχή απέστειλε προς τη Διεύθυνση Ιατρικής Αξιολόγησης του e – ΕΦΚΑ αίτημα εισαγωγής περιπτώσεων, όπως οι ανωτέρω, στην Επιτροπή Δειγματοληπτικού Ελέγχου και επανεξέτασής τους από τις υγειονομικές επιτροπές για τη διόρθωση του αποδιδόμενου Ποσοστού Αναπηρίας.

1.3. Πλημμελής αξιολόγηση της αναπηρίας σε παθήσεις που επιφέρουν την ίδια μορφή αναπηρίας με παραπληγία-τετραπληγία

Ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε γνώση περιπτώσεων προσώπων με ανοϊκή συνδρομή πολύ προχωρημένου σταδίου και απόλυτη αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης, στις οποίες, με βάση τις γνωματεύσεις ΚΕ.Π.Α., αποδίδεται πολύ υψηλό ποσοστό αναπηρίας (άνω του 90%), εφ' όρου ζωής. Η επιτροπή έκρινε στις περιπτώσεις αυτές ότι συντρέχουν οι ιατρικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση του επιδόματος συμπαράστασης ετέρου προσώπου. Ωστόσο, το συγκεκριμένο επίδομα χορηγείται μόνο σε συνταξιούχους αναπηρίας, με αποτέλεσμα την απουσία πρόβλεψης οποιασδήποτε οικονομικής ενίσχυσης για όσους πολίτες δεν λαμβάνουν σύνταξη αναπηρίας, παρά τις αυξημένες ανάγκες που προκύπτουν από την κατάσταση της υγείας τους.

Για τους ανωτέρω λόγους και σε συνέχεια σχετικών δικαστικών αποφάσεων, τροποποιήθηκε, με τις διατάξεις του άρθρου 56 του ν. 4554/2018 (Α΄130), το θεσμικό πλαίσιο χορήγησης επιδόματος τετραπληγίας-παραπληγίας, με διεύρυνση των κατηγοριών των δικαιούχων. Ειδικότερα, δικαιούχοι του επιδόματος είναι και όσοι, μολονότι δεν πάσχουν από παραπληγία-τετραπληγία κατά τη στενή ιατρική έννοια, έχουν παθήσεις που επιφέρουν την ίδια μορφή αναπηρίας. Η νομοθετική διάταξη αποσκοπούσε, κατά τούτο, στην ενιαία αντιμετώπιση των λειτουργικά κινητικά αναπήρων, ανεξάρτητα από την ειδικότερη υποκείμενη νόσο, ενώ κάθε

άλλη ερμηνεία θα στερούσε την εν λόγω διάταξη από το κανονιστικό περιεχόμενό της.

Σε αντίθεση με τα ανωτέρω, παρατηρήθηκε ότι στις γνωματεύσεις ΚΕ.Π.Α., παρόλο που γίνεται επίκληση του ν. 4554/2018, τίθεται συχνά η διάγνωση «δεν παρουσιάζει παρατετραπληγία». Κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν φαίνεται να γίνεται από τα μέλη της επιτροπής ορθή εφαρμογή της νομοθεσίας, καθώς η εν λόγω διάταξη δεν προϋποθέτει τη διαπίστωση παρατετραπληγίας για τη χορήγηση εξωιδρυματικού επιδόματος παραπληγίας, αλλά την εκτίμηση της λειτουργικότητας του ασθενούς. **Τίθεται, συνεπώς, υπό αμφισβήτηση η νομιμότητα των γνωματεύσεων που απορρίπτουν τη χορήγηση του επιδόματος υπό την, εσφαλμένη, αιτιολογία ότι δεν παρουσιάζεται παρατετραπληγία, καθώς η προϋπόθεση αυτή δεν απαιτείται εκ του νόμου** (ΦΥ 309147).

1.4. Διαδικασία παροχής οικονομικής ενίσχυσης σε άτομα με βαριά νοητική υστέρηση

Στο πλαίσιο εξέτασης ατομικής αναφοράς (ΦΥ 298599), διαπιστώθηκε ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες του Ο.Π.Ε.Κ.Α., κατά τον έλεγχο συνδρομής της πραγματικής προϋπόθεσης της νοητικής υστέρησης -για τη χορήγηση της οικονομικής ενίσχυσης ατόμων με βαριά νοητική υστέρηση- δεν δέχονται γνωματεύσεις πιστοποίησης αναπηρίας των υγειονομικών επιτροπών του ΚΕ.Π.Α. Ειδικότερα, πρόκειται για γνωματεύσεις στις οποίες αναγράφεται ο κωδικός και ο χαρακτηρισμός της πάθησης σύμφωνα με τον Ενιαίο Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστού Αναπηρίας («F72 περιγραφή ICD10 Σοβαρή νοητική στέρηση, κωδ ΕΠΠΠΑ 548, περιγραφή ΕΠΠΑ Σοβαρή νοητική στέρηση»),[8] ενώ ρητά ορίζεται στη σχετική ΚΥΑ ότι η συγκεκριμένη πάθηση αντιστοιχεί σε Δείκτη Νοημοσύνης 20 έως 34 και αξιολογείται με Ποσοστό Αναπηρίας 80% - 84%. Κατά πάγια πρακτική δε, οι υπηρεσίες του Ο.Π.Ε.Κ.Α. επιστρέφουν τις γνωματεύσεις πιστοποίησης αναπηρίας στις υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α. προς συμπλήρωση και αναγραφή στο σώμα της γνωμάτευσης του Δείκτη Νοημοσύνης.

8. Φ.80100/50885/3033/10.12.2018 (Β΄5987).

Η πρακτική αυτή έχει ως αποτέλεσμα αφενός οι δικαιούχοι να αποστερούνται την οικονομική ενίσχυση, από την οποία πιθανόν να βιοπορίζονται αποκλειστικά, και μάλιστα για μακρό χρονικό διάστημα εωσότου ολοκληρωθεί η σύνθετη διαδικασία συμπλήρωσης της γνωμάτευσης, αφετέρου να επιβαρύνονται περαιτέρω οι υγειονομικές επιτροπές ΚΕ.Π.Α. Ο Συνήγορος του Πολίτη ζήτησε από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Ο.Π.Ε.Κ.Α. και τη Διεύθυνση Ιατρικής Αξιολόγησης του e-ΕΦΚΑ την επίλυση του ζητήματος κατά τον προσήκοντα τρόπο.

1.5. Απλοποίηση της πιστοποίησης της αναπηρίας για τις φοροαπαλλαγές

Με τη θεσμοθέτηση και λειτουργία των ΚΕ.Π.Α., έπαψε η λειτουργία των Νομαρχιακών Υγειονομικών Επιτροπών, οι οποίες εξέδιδαν γνωματεύσεις αναπηρίας για τη χορήγηση αναπηρικών συντάξεων και επιδομάτων. Εν συνεχεία, και η φορολογική διοίκηση σταμάτησε να δέχεται τις σχετικές γνωματεύσεις ως πιστοποίηση αναπηρίας για τη χορήγηση φοροελαφρύνσεων ή απαλλαγών, ζητώντας πλέον πιστοποιήσεις ΚΕ.Π.Α.

Ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε κατόπιν τούτου ότι οι πολίτες, οι οποίοι είχαν λάβει αποφάσεις για αναπηρία εφ' όρου ζωής και οριστική συνταξιοδότηση από τις ως άνω επιτροπές, έπρεπε πλέον να επανεξετάζονται ανά διετία από ΚΕ.Π.Α. για τη χορήγηση των φορολογικών ελαφρύνσεων και απαλλαγών.

Με την υπ' αριθμ. Πρωτ. 2225/02-12-2021 Εγκύκλιο της Α.Α.Δ.Ε. διευκρινίστηκε ότι, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο φορολογούμενος λαμβάνει σύνταξη από ασφαλιστικό φορέα κύριας ασφάλισης επειδή έχει αναπηρία σε ποσοστό τουλάχιστον ογδόντα τοις εκατό (80%), γίνεται δεκτή για τη χορήγηση των φοροαπαλλαγών η γνωμάτευση υγειονομικής επιτροπής -η οποία δεσμεύει τον ασφαλιστικό/συνταξιοδοτικό φορέα που χορηγεί τη σύνταξη- καθώς και γνωμάτευση που περιέχει ιατρική κρίση ανικανότητας για κάθε εργασία, με ποσοστό αναπηρίας 80% και άνω. Περαιτέρω, **σε περίπτωση που η γνωμάτευση περιέχει οριστική κρίση ως προς το ποσοστό αναπηρίας ή ισχύει εφ' όρου ζωής, διευκρινίστηκε ότι διατηρεί την ισχύ της** και γίνεται δεκτή ανεξαρτήτως του χρόνου έκδοσής της ή της κατάργησης της υγειονομικής επιτροπής που τη χορήγησε.

2 Παιδιά με αναπηρία

Τα παιδιά με αναπηρίες είναι ένας εξαιρετικά ευάλωτος πληθυσμός, που συχνά διαβιεί σε κατάσταση απόλυτης εξάρτησης από τους γονείς ή τους φροντιστές, ιδίως σε περίπτωση μεσαίας και χαμηλής λειτουργικότητας. Για το λόγο αυτό, εξάλλου, **το άρθρο 7 της ΣΔΑμεΑ** προβλέπει ότι τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζουν στα παιδιά με αναπηρίες την πλήρη απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, σε ίση βάση με τα υπόλοιπα παιδιά.

Τα παιδιά με αναπηρίες, παρότι είναι φορείς δικαιωμάτων με βάση την εθνική νομοθεσία, τη ΣΔΑμεΑ και τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, συχνά δεν μπορούν να αντιδράσουν αποτελεσματικά στην παραβίαση των δικαιωμάτων τους. Παράλληλα, έχουν αδυναμία πρόσβασης σε μηχανισμούς προστασίας και επανόρθωσης, λόγω προσωπικών και περιβαλλοντικών εμποδίων αλλά και λόγω στερεότυπων αντιλήψεων.

Η διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους συνήθως αναλαμβάνεται στην πράξη από τους έχοντες τη γονική μέριμνα, που εκπροσωπούν νομίμως τους ανηλίκους. Η ευαλωτότητα, ωστόσο, διευρύνεται πολλαπλά στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ανήλικος με αναπηρία υφίσταται ενδοοικογενειακές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ή όταν η φροντίδα του έχει ανατεθεί σε μονάδα κοινωνικής φροντίδας. Η Αρχή παρακολουθεί την κατάσταση των παιδιών με αναπηρίες, κυρίως μέσω των αναφορών που κατατίθενται, και διαμεσολαβεί με προτάσεις για την προστασία των δικαιωμάτων τους.

2.1. Δράσεις της Αρχής

Κατά το έτος 2021, η Αρχή:

- επισκέφθηκε σχολεία αλλά και ίδρυμα για παιδιά και ενήλικες με χρόνιες παθήσεις στην Αττική,
- επανέφερε στο αρμόδιο Υπουργείο προτάσεις για τη βελτίωση της προστασίας των παιδιών με παθήσεις και τη μεταφορά της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα (αποϊδρυματοποίηση),
- έθεσε εκ νέου ζητήματα αναφορικά με τα γενικά και ειδικά σχολεία, όπου χρονίζοντα προβλήματα εμποδίζουν την απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση παιδιών με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (καθυστέρηση έναρξης της σχολικής χρονιάς, έλλειψη ειδικού εκπαιδευτικού και βοηθητικού προσωπικού καθώς και σχολικών νοσηλευτών, ακαταλληλότητα χώρων),
- ζήτησε επανεξέταση ως προς το ζήτημα της υποχρέωσης εμβολιασμού παιδιών με αναπηρίες κατά του COVID-19, ως προϋπόθεση ένταξης σε δομές ανοιχτής κοινωνικής φροντίδας (Κ.Δ.Α.Π.ΑμεΑ και Κ.Δ.Η.Φ.), θεωρώντας ότι δεν διασφαλίζεται επαρκώς η υγεία παιδιών με συνοδές παθήσεις και ότι υφίστανται διάκριση σε σχέση με τους συνομήλικούς τους και τον γενικό ενήλικο πληθυσμό που δεν έχει υποχρεωθεί σε εμβολιασμό,
- ασχολήθηκε με ζητήματα παιδιών με αναπηρίες εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος, σε αναδοχή, με αυξημένο κίνδυνο ιδρυματοποίησης,
- πραγματοποίησε παρεμβάσεις προς τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. προκειμένου να εγκριθεί μετα-μεταμοσχευτικός έλεγχος παιδιών σε νοσοκομείο του εξωτερικού σύμφωνα με τα προβλεπόμενα.

2.2. Ενδεικτικές υποθέσεις

Η Αρχή εξέτασε αναφορές παιδιών με ποσοστό αναπηρίας 67%, σύμφωνα με γνωμάτευση Υγειονομικής Επιτροπής ΚΕ.Π.Α., τα οποία ήταν απαλλαγμένα από την ατομική οικονομική συνδρομή για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα άθλησης κολυμβητηρίου του Δήμου Αθηναίων (Γκράβας). Για το έτος 2021-2022 τους επιβλήθηκε συνδρομή, με την αιτιολογία ότι η απαλλαγή γίνεται μόνο εάν υφίσταται ποσοστό αναπηρίας άνω του 67%.

Κατά τη διερεύνηση του θέματος, η Αρχή εντόπισε: α) ανάρτηση σχετικού -ανυπόγραφου- κειμένου στην ιστοσελίδα του Ο.Π.Α.Ν.Δ.Α. (Οργανισμού Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας Δήμου Αθηναίων), το οποίο βεβαιώνει την εξαίρεση από τη συνδρομή ατόμων με ποσοστό αναπηρίας «άνω» του 67% και β) την από 01.10.2018 αναρτηθείσα απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ο.Π.Α.Ν.Δ.Α.,

σύμφωνα με την οποία η απαλλαγή από ατομική συνδρομή σε προγράμματα άθλησης και χρήση των κολυμβητηρίων και των γυμναστηρίων χορηγείται, μεταξύ άλλων, σε άτομα με αναπηρία άνω του 50%.

Η Αρχή ζήτησε εξηγήσεις από τον Ο.Π.Α.Ν.Δ.Α. για την περίπτωση που δεν έχει εκδοθεί μεταγενέστερη τροποποιητική απόφαση και, σε περίπτωση νέας απόφασης, τη διάταξη της νομοθεσίας στην οποία βασίστηκε η υποχρέωση για καταβολή συνδρομής με βάση το συγκεκριμένο ποσοστό αναπηρίας (από 67%). **Επισημάνθηκε ότι στην εθνική νομοθεσία απαιτείται ποσοστό αναπηρίας «τουλάχιστον 67%» ώστε να θεωρηθεί η κατάσταση ενός ατόμου «βαριά αναπηρία» και όχι ποσοστό «άνω του 67%» για κοινωνικές παροχές.**

Επιπροσθέτως, κατά τη διερεύνηση της υπόθεσης και στο πλαίσιο παρακολούθησης της εφαρμογής της ΣΔΑμεΑ, η Αρχή αντιλήφθηκε ότι στο κολυμβητήριο *«(...) δεν εγγράφονται άτομα με νοητική στέρηση παρά μόνο στην περίπτωση που θα έχουν προσωπικό προπονητή Κ.Φ.Α.».* Η Αρχή επεσήμανε ότι η συγκεκριμένη αναφορά αντίκειται σε διατάξεις υπερνομοθετικής ισχύος (ΣΔΑμεΑ), αποτελώντας δυσμενή διάκριση στη βάση της αναπηρίας ατόμων με νοητικές αναπηρίες και, συνεπώς, πρέπει να απαλειφθεί. Ειδικότερα, **συστήθηκε να παρέχεται σε άτομα με νοητική υστέρηση η δυνατότητα να συμμετέχουν σε κάθε αθλητική εγκατάσταση των δήμων είτε αυτόνομα, είτε με μέσο που θα διασφαλιστεί από το Δήμο, είτε με προσωπικό συνοδό (π.χ. γονέα, αδελφό, φίλο, συγγενή, θεραπευτή, προπονητή)** εφόσον το επιθυμούν ή κρίνεται από το νόμιμο εκπρόσωπό τους γονέα (για ανήλικους) ή δικαστικό συμπαραστάτη (για ενήλικες), ανάλογα με το είδος υποστήριξης που απαιτείται.

Κατόπιν σχετικής ενημέρωσης από τον ενδιαφερόμενο γονέα, το ζήτημα απαλλαγής από την συνδρομή τελικά διευθετήθηκε (ΦΥ 306750).

- Στην Αρχή υποβλήθηκε αναφορά (ΦΥ 305368) εκ μέρους γονέα, νόμιμου εκπροσώπου του έμμεσα ασφαλισμένου βρέφους του, το οποίο, σύμφωνα με τη γνωμάτευση παιδονευρολόγου Γενικού Νοσοκομείου, πάσχει από μεταβολικό νόσημα, με συνέπεια σπασμούς και σοβαρές διαταραχές στο κεντρικό νευρικό σύστημα. Για την ειδική διατροφή του βρέφους, η οποία περιλαμβάνει συγκεκριμένο σκεύασμα και ορισμένη ποσότητα είδους ανά μήνα, απαιτείται έγκριση της δαπάνης με απόφαση Ανώτατου Υγειονομικού Συμβουλίου (Α.Υ.Σ.) καθ' υπέρβαση, όπως ρητά αναφέρει η Γνωμάτευση Παροχών του Ε.Ο.Π.Υ.Υ.

Το Α.Υ.Σ., παρά το γεγονός ότι αναγνώριζε την κατάσταση του παιδιού στην από 20.07.2021 απόφασή του, εξέδιδε, αντί έγκρισης, «μερικώς εγκριτική απόφαση» για δύο (2) τεμάχια ανά μήνα, αντί για τα αιτούμενα οκτώ (8), ενώ ζητούνταν επι-

πλέον δικαιολογητικά από τον γονέα. Τα επιπλέον δικαιολογητικά κατατέθηκαν χωρίς, ωστόσο, να εγκριθεί η δαπάνη για μεγάλο χρονικό διάστημα, με συνέπεια ο γονέας να αδυνατεί να την καταβάλλει και να υπάρχει κίνδυνος χειροτέρευσης της υγείας του βρέφους.

Η Αρχή, στη βάση της ιδιαίτερα ευάλωτης κατάστασης του παιδιού και του δικαιώματός του στο βέλτιστο δυνατό επίπεδο υγείας, ζήτησε εγγράφως από τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. και το Ανώτατο Υγειονομικό Συμβούλιο να ανταποκριθούν άμεσα. Μετά την παρέμβαση του Συνηγόρου το πρόβλημα επιλύθηκε.

Γονέας κατέθεσε αναφορά (ΦΥ 283242) σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθήθηκε από την πρωτοβάθμια υγειονομική επιτροπή του ΚΕ.Π.Α. κατά την αξιολόγηση του ποσοστού αναπηρίας του τέκνου του. Ειδικότερα, το παιδί έπασχε από Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή και κρίθηκε ότι φέρει ποσοστό αναπηρίας 67% για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (2015-2020). Ο γονέας κατέθεσε αίτηση επανεξέτασης ως προς το καθορισμένο χρονικό διάστημα, η οποία κρίθηκε αρνητικά από τον Ε.Φ.Κ.Α. με την αιτιολογία ότι το παιδί παρουσιάζει *«υψηλής λειτουργικότητας διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή ...»*, ενώ στη συνέχεια ο ίδιος κατέθεσε και ένσταση.

Η Αρχή επεσήμανε προς τη Διεύθυνση Ιατρικής Αξιολόγησης του Ε.Φ.Κ.Α. ότι, με βάση το ισχύον κατά την αξιολόγηση του παιδιού νομικό πλαίσιο αναφορικά με τις παθήσεις για τις οποίες η διάρκεια αναπηρίας καθορίζεται επ' αόριστον[9], η Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή -ως μη αναστρέψιμη- ενέπιπτε μεταξύ των παθήσεων για τις οποίες έπρεπε να εκδίδεται απόφαση πιστοποίησης ποσοστού αναπηρίας για αόριστο χρονικό διάστημα, ανεξαρτήτως άλλης προϋπόθεσης. Από τον συνδυασμό των διατάξεων προέκυπτε ότι όποιος πάσχει από Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή λαμβάνει ποσοστό αναπηρίας 67-80% εφ' όρου ζωής, χωρίς άλλη προϋπόθεση και ανεξαρτήτως της βαρύτητας της κατάστασης ή της λειτουργικότητας ή της νοημοσύνης του ατόμου.

Η Αρχή, με το από 24.04.2021 έγγραφο, υποστήριξε ότι η απόφαση του ΚΕ.Π.Α. δεν ήταν σύμφωνη με το –τότε- ισχύον νομικό πλαίσιο, ενώ και η αιτιολογία της μεταγενέστερης αρνητικής απόφασης δεν μπορεί να θεωρηθεί νομικώς βάσιμη, καθώς η κρίση επί της λειτουργικότητας ή της νοημοσύνης δεν προβλεπόταν να επιδρά επί της απόφασης για τη χρονική διάρκεια της πάθησης.

9. Ενιαίος Πίνακας Προσδιορισμού Ποσοστού Αναπηρίας ΥΑ Φ.11321/οικ.10219/688/4.5.2012 (Β΄ 1506) και ΥΑ Φ.11321/οικ.31102/1870/31.10.2013 (Β΄ 2906).

Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας, η δημόσια επιτροπή όφειλε να έχει ενεργήσει με βάση τις προβλέψεις της τότε ισχύουσας νομοθεσίας και να αποδώσει ποσοστό αορίστου χρόνου αναπηρίας στο παιδί, ως μη διαθέτουσα διακριτική ευχέρεια επί του ζητήματος.

Παράλληλα, η Αρχή πρόβαλλε ότι και το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο[10], το οποίο θεωρεί από το έτος 2018 τη λειτουργικότητα και τη νοημοσύνη ως προσδιοριστές βαρύτητας της πάθησης για την αξιολόγηση του ποσοστού αναπηρίας, δεν αποκλείει επί φυσιολογικής νοημοσύνης και υψηλής λειτουργικότητας την απόδοση ποσοστού αναπηρίας 67% στη βάση Διάχυτης Αναπτυξιακής Διαταραχής (ή αλλιώς Διαταραχής Αυτιστικού Φάσματος).

Η Αρχή υποστήριξε πρόσθετα, σε συνέχεια γνωμοδότησης του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους[11], αφενός ότι η Δευτεροβάθμια Επιτροπή των ΚΕ.Π.Α., σε περίπτωση άσκησης προσφυγής αποκλειστικώς και μόνο του ασφαλισμένου, δεν δύναται να μειώσει το ποσοστό αναπηρίας ούτε τη διάρκεια ισχύος της ιατρικής κρίσης που είχε καθορισθεί από την πρωτοβάθμια επιτροπή, αφετέρου ότι το μεταγενέστερο νομικό πλαίσιο εφαρμόζεται ρητά σε κρίσεις επιτροπών από 01.01.2018, χωρίς αναδρομική ισχύ. Η Αρχή υπενθύμισε, παράλληλα, στη Διεύθυνση ότι οι υγειονομικές επιτροπές θα πρέπει να απαρτίζονται από κατάλληλες ειδικότητες, συναφείς με τις παθήσεις παιδιών (παιδονευρολόγοι, παιδοψυχίατροι, κλπ), ότι οι γνωματεύσεις αναπηρίας οφείλουν να φέρουν τις υπογραφές και τις ειδικότητες των ιατρών που απαρτίζουν την επιτροπή και, τέλος, ότι πρέπει να υπάρχουν φιλικές διαδικασίες για τα παιδιά.

Η Διεύθυνση Ιατρικής Αξιολόγησης του Ε.Φ.Κ.Α. (πλέον e-ΕΦΚΑ Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης) γνωστοποίησε εγγράφως στην Αρχή ότι, σε συνέχεια της ένστασης του γονέα, η Δευτεροβάθμια Υγειονομική Επιτροπή εξέδωσε γνωμάτευση με ποσοστό αναπηρίας 67% και συγκεκριμένη χρονική διάρκεια. **Κατόπιν τούτου, η Διεύθυνση γνωστοποίησε στο αρμόδιο τοπικό υποκατάστημα Μισθωτών του Ε.Φ.Κ.Α. το νομικό πλαίσιο που ίσχυε κατά την αξιολόγηση του παιδιού και ζήτησε να εισαχθεί εκ νέου η υπόθεση προς εξέταση, με υπηρεσιακό σημείωμα, χωρίς τη φυσική παρουσία του ενδιαφερόμενου και την καταβολή παραβόλου, ώστε να εφαρμοστεί το οικείο νομικό πλαίσιο.**

10. ΥΑ Φ.80100/50885/3033/10.12.2018 (Β΄ 5987) και Φ.80100/οικ.17630/943/19.4.2018 (Β΄ 1560).

11. Αριθμ. 28/2020.

Κατά το έτος 2021, ζητήθηκε η παρέμβαση του Συνηγόρου για την περίπτωση ασυνόδευτου ανήλικου που έπασχε από χρόνια νεφρική ανεπάρκεια τελικού σταδίου, προκειμένου να επισπευσθεί η συνέντευξη επί της αίτησης διεθνούς προστασίας λόγω της κατάστασης της υγείας του. Σύμφωνα με όσα υποστηρίζονταν στην αναφορά (ΦΥ 295568), δεν υπήρχε η δυνατότητα να εγγραφεί ο ανήλικος στο μητρώο υποψήφιων λήπτών μοσχεύματος νεφρού αν δεν διέθετε άδεια παραμονής. Σε σχετικό έλεγχο της νομοθεσίας, διαπιστώθηκε ότι η Υπουργική Απόφαση[12] που περιλάμβανε την εν λόγω πρόβλεψη καταργήθηκε δυνάμει πρόσφατης διάταξης[13], ενώ εκκρεμούσε η έκδοση εγκυκλίου για τη ρύθμιση των συναφών ζητημάτων.

Κατόπιν τούτου, η Αρχή προχώρησε άμεσα σε παρέμβαση προς το αρμόδιο γραφείο της Υπηρεσίας Ασύλου, ζητώντας επίσπευση της συνέντευξης του ανήλικου νεφροπαθούς. Η ανταπόκριση της υπηρεσίας ήταν άμεση, καθώς προγραμμάτισε και διεξήγαγε τη συνέντευξη σε σύντομο χρονικό διάστημα από τη λήψη του εγγράφου της Αρχής.

12. Υ4α/315159/5.6.2014 (Β΄1451).

13. Άρθρο δέκατο ένατο του ν. 4771/2021 (Α΄16).

3 Προσβασιμότητα και ατομική κινητικότητα

3.1. Προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον

Η προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον αποτελεί σημαντική πτυχή της καθημερινότητας των ατόμων με αναπηρία, κάθε άλλο παρά αδιαπραγμάτευτη. Σύμφωνα με **το άρθρο 9 της ΣΔΑμεΑ,** προκειμένου να είναι σε θέση τα άτομα με αναπηρίες να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της ζωής, τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν στα άτομα με αναπηρίες την πρόσβαση, σε ίση βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, τα μέσα μεταφοράς, την πληροφορία και τις επικοινωνίες.

Παρά την κατοχύρωση της προσβασιμότητας ως δικαίωμα για τα άτομα με αναπηρία, ως πολίτες και ισότιμα μέλη της κοινωνίας, η Αρχή καλείται συχνά να ασκήσει τη διαμεσολάβησή της για ζητήματα προσβασιμότητας. Ο Συνήγορος έχει εξετάσει πληθώρα υποθέσεων που αφορούν την προσβασιμότητα σε κοινόχρηστους χώρους, σε δημόσια (π.χ. Δικαστήρια) ή ιδιωτικά κτίρια, την προσβασιμότητα σε κτιριακές εγκαταστάσεις φορέων στον τομέα παροχής αγαθών και υπηρεσιών, τη μη σωστή οριοθέτηση (διαστασιολόγηση) των θέσεων στάθμευσης ατόμων με αναπηρία, προβλήματα προσβασιμότητας εξαιτίας της παράνομης στάθμευσης οχημάτων ή την κατάληψη του πεζοδρομίου από τραπεζοκαθίσματα, κ.ο.κ.

3.2. Εξελίξεις σε θεσμικό επίπεδο

Για το κρίσιμο ζήτημα της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία στο δομημένο περιβάλλον, βήμα προόδου σε κανονιστικό επίπεδο απετέλεσε η δημοσίευση της υπ' αριθ. οικ.ΥΠΕΝ/ΔΜΕΑΑΠ/99709/796/22.10.21 Υπουργικής Απόφασης (Β΄ 5045), με την οποία προβλέφθηκαν τεχνικές προδιαγραφές για τις μελέτες προσβασιμότητας που αφορούν κτίρια και κοινόχρηστους υπαίθριους χώρους. Την επίμαχη εκκρεμότητα είχε επισημάνει ο Συνήγορος του Πολίτη σε Εκθέσεις των ετών 2019 και 2020[14]. Η ρύθμιση αφορά νέα κτίρια, αλλά και τα παλαιότερα που προσαρμόζονται ώστε να γίνουν προσβάσιμα, καθώς και τις διαμορφώσεις δημόσιων κοινόχρηστων χώρων στο αστικό περιβάλλον.

Η Αρχή έχει κατ' επανάληψη επισημάνει ότι κάθε μελέτη ανάπλασης δημόσιων κοινόχρηστων χώρων θα πρέπει να συνοδεύεται από αντίστοιχη μελέτη προσβασιμότητας. Ζητούμενη, πάντως, παραμένει η εφαρμογή των υφιστάμενων μέτρων προσβασιμότητας, καθώς στην πράξη συχνά ακυρώνονται από παράγοντες όπως η κατάληψη των οδεύσεων τυφλών ή των θέσεων στάθμευσης ατόμων με αναπηρία εκ μέρους καταστηματαρχών ή εποχούμενων.

3.3. Ατομική κινητικότητα

Σύμφωνα με **το άρθρο 20 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία,** τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την κινητικότητα με τη μέγιστη δυνατή ανεξαρτησία για τα άτομα με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της κινητικότητας των ατόμων με αναπηρίες με τον τρόπο και κατά το χρόνο της επιλογής τους και με προσιτό κόστος.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στην Έκθεσή του για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες έτους 2020[15], είχε τονίσει ότι η σύνδεση, βάσει του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, της ατομικής μετακίνησης με συγκεκριμένο όχημα και όχι με συγκεκριμένο άτομο με αναπηρία, αντιβαίνει στο σκοπό του άρθρου 20 της ΣΔΑμεΑ και δυσχεραίνει τη μετακίνηση, τόσο για τα ίδια τα άτομα με αναπηρία όσο και για τις οικογένειές τους. Σε αυτό το πνεύμα, έχει προτείνει στη Διοίκηση να διατηρούνται οι διευκολύνσεις που προβλέπονται για τα άτομα με

14. Βλ. Ειδική Έκθεση 2020 Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, σελ. 25-26, Ετήσια Έκθεση 2020 Συνηγόρου του Πολίτη, σελ. 123, Ετήσια Έκθεση 2019 Συνηγόρου του Πολίτη, σελ. 126.

15. Βλ. Ειδική Έκθεση 2020 Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, σελ. 39.

αναπηρία (π.χ. στάθμευση, ελεύθερη διέλευση) και σε περιπτώσεις μετακίνησής τους με ιδιωτικά μέσα, ακόμη και μη ιδιόκτητα (μισθωμένα οχήματα, ταξί, οχήματα φίλων, κ.λπ).

Ιδιαίτερα σημαντική τόσο για την ατομική κινητικότητα όσο και την προσβασιμότητα είναι και η πρόβλεψη αποκλειστικών θέσεων στάθμευσης για άτομα με αναπηρία, η οποία διασφαλίζει την κατά το δυνατόν ευκολότερη πρόσβαση στο ακίνητο όπου διαμένουν αλλά και τη δυνατότητα ευχερούς μετακίνησής τους προς και από αυτό για την κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών.

Η χορήγηση της αποκλειστικής θέσης στάθμευσης είθισται να συνδέεται με τον τόπο μόνιμης κατοικίας και απαιτείται από τους αρμόδιους δήμους η προσκόμιση σχετικών δικαιολογητικών από τα οποία αυτή αποδεικνύεται. Ωστόσο, η προϋπόθεση της μόνιμης κατοικίας δεν προκύπτει από το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο. Άλλωστε, ο περιορισμός αυτός θα ήταν αντίθετος με τον σκοπό του άρθρου 20 της ΣΔΑμεΑ, καθώς θα είχε ως αποτέλεσμα τη δυσχερή μετακίνηση για άτομα με αναπηρία που διαμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε τόπο διαφορετικό από αυτόν που έχουν δηλώσει ως μόνιμη κατοικία.

Παράλληλα, σημαντική εξέλιξη για την ατομική κινητικότητα αποτελεί η τροποποίηση του πίνακα παθήσεων του άρθρου 16 του ν. 1798/1988 (Α΄166) και η διευρυμένη αντιστοίχιση των παθήσεων αυτών με παθήσεις του Ενιαίου Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστού Αναπηρίας (Ε.Π.Π.Π.Α.). Ο Συνήγορος του Πολίτη, από το 2020, είχε διατυπώσει την άποψη ότι η αντίληψη με την οποία έχουν προσδιοριστεί οι παθήσεις που περιλαμβάνονται στον πίνακα παθήσεων του άρθρου 16 του ν. 1798/1988 (βάσει του οποίου χορηγούνται πλήθος φοροαπαλλαγές και, ειδικότερα, απαλλαγές σχετιζόμενες με τέλη ΙΧ αυτοκινήτου) είναι ιδιαιτέρως περιοριστική και αποκλείει παθήσεις οι οποίες, χωρίς να σχετίζονται με το κινητικό σύστημα του ατόμου, ωστόσο παρεμποδίζουν ουσιαστικά την κινητικότητά του (λ.χ. καρδιοαναπνευστικές παθήσεις).

Στο πλαίσιο αυτό, η Αρχή είχε ζητήσει από τη φορολογική διοίκηση και τον Υφυπουργό Οικονομικών την τροποποίηση/διεύρυνση του πίνακα προς μια, κατά το δυνατόν, συμπεριληπτική κατεύθυνση. Η Αρχή επανέλαβε τα ανωτέρω αιτήματα και προς τον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών υποθέσεων.

Ως ανταπόκριση στα ανωτέρω, με την ΚΥΑ Α1235/26.10.2021 (Β΄ 5083) πραγματοποιήθηκε αντιστοίχιση των παθήσεων του άρθρου 16 του ν. 1798/1988 (Α΄ 166) με τις παθήσεις και τα ποσοστά αναπηρίας που καθορίζονται στον Ενιαίο Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστού Αναπηρίας (Ε.Π.Π.Π.Α.) του άρθρου 7 του ν. 3863/2010 (Α΄115). Ο Συνήγορος χαιρετίζει αυτή τη διεύρυνση αλλά επιφυλάσ-

σεται να συνεχίσει τις παρεμβάσεις του έως την πλήρη συμπερίληψη κάθε πάθησης που συνεπάγεται εμποδιζόμενη μετακίνηση.

3.4. Ενδεικτικές υποθέσεις

- Γυναίκα με κινητική αναπηρία υπέβαλε αναφορά για τη διευκόλυνση της προσβασιμότητάς της σε κοινόχρηστους χώρους (πεζοδρόμια), προκειμένου να μπορεί να προσεγγίζει απρόσκοπτα τη στάση λεωφορείου για τη μετακίνησή της (ΦΥ 301501). Η αναφερόμενη κατοικούσε σε κεντρική οδό του Δήμου Λυκόβρυσης-Πεύκης, αλλά η πρόσβαση από την έξοδο του σπιτιού της μέχρι τη στάση του λεωφορείου ήταν εξαιρετικά δυσχερής. Η μετακίνηση επί των -ήδη στενών- πεζοδρομίων ήταν σε διάφορα σημεία αδύνατη, καθώς διακόπτονταν από δέντρα, χτιστές ζαρντινιέρες, τραπεζάκια και σκαλιά, με αποτέλεσμα να είναι αναγκαστική η διέλευση από το στενό κατηφορικό οδόστρωμα, όπου υπήρχαν εκατέρωθεν παρκαρισμένα αυτοκίνητα και διερχόμενα λεωφορεία. Στις αλλεπάλληλες απευθύνσεις της ενδιαφερόμενης προς το Δήμο δεν υπήρξε ανταπόκριση.

  Ο Συνήγορος στην παρέμβασή του υπενθύμισε την ιδιαίτερη σημασία που έχει η προσβασιμότητα για την ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων των πολιτών με αναπηρία, τόσο κατά τις ρυθμίσεις της Σύμβασης του ΟΗΕ, όσο και του κοινού εθνικού δικαίου αλλά και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Τόνισε, επίσης, ότι ακόμη και αν η προσαρμογή των κοινόχρηστων χώρων, και ιδίως των πεζοδρομίων, σε συνθήκες προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία παρουσιάζουν δυσκολίες τεχνικού χαρακτήρα, αποτελεί υποχρέωση των αρμοδίων φορέων που είναι επιφορτισμένοι με τη μέριμνα για τους κοινόχρηστους χώρους (εν προκειμένω των δήμων) να κάνουν ό,τι είναι δυνατό για τη διασφάλιση της προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον.

- Ο Συνήγορος δέχθηκε καταγγελία για την κατάληψη χώρου στάθμευσης ατόμου με αναπηρία κατόπιν αλλαγής στη χωροθέτηση Λαϊκής Αγοράς. Το πρόβλημα προέκυψε μετά την επιβεβλημένη αύξηση των αποστάσεων, στο πλαίσιο των έκτακτων μέτρων κατά του COVID-19. Ο καθορισμός, εκ μέρους του Δήμου, νέας χωροθέτησης είχε ως αποτέλεσμα να καταλαμβάνεται η θέση στάθμευσης από παραγωγό της Λαϊκής Αγοράς και να δημιουργούνται προστριβές μεταξύ του δικαιούχου της θέσης στάθμευσης και των επαγγελματιών.

  Ο Συνήγορος επισήμανε σε επιστολή του προς το Δήμο Σερβίων ότι, όταν προωθούνται μέτρα για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, στα οποία εντάσσονται και τα μέτρα για την προστασία της δημόσιας υγείας, θα πρέπει να

λαμβάνεται κάθε δυνατή μέριμνα ώστε να μη θίγεται ο πυρήνας των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Ο Συνήγορος προέτρεψε τη Δημοτική Αρχή να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή, εξετάζοντας και εναλλακτικές δυνατότητες χωροθέτησης της Λαϊκής Αγοράς, ώστε να τηρούνται οι προβλεπόμενες αποστάσεις (υπόθεση ΦΥ 294517).

- Η Αρχή, αφού έλαβε αναφορά σχετικά με το ζήτημα της αδυναμίας πρόσβασης ατόμων με αναπηρία σε υπηρεσίες υποκαταστήματος τράπεζας, λόγω απουσίας ράμπας (ΦΥ 293092), εξέτασε την δυνατότητα παρέμβασης στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της. Ως φορέας παρακολούθησης και προώθησης της αρχής της Ίσης Μεταχείρισης, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει αρμοδιότητα επί του ιδιωτικού τομέα, για ζητήματα όμως που αφορούν κυρίως την απασχόληση και την εργασία (αρ. 3 παρ. 1 ν. 4443/2016, Α΄ 232), ενώ για την πρόσβαση στη διάθεση αγαθών και υπηρεσιών έχει αρμοδιότητα παρέμβασης μόνο ως προς ορισμένα πεδία διάκρισης, στα οποία δεν περιλαμβάνεται η αναπηρία ή η χρόνια πάθηση. Η Αρχή έχει γίνει, ωστόσο, επανειλημμένα δέκτης αναφορών που εντάσσονται στη γενικότερη προβληματική της προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον. **Υπό το φως των ανωτέρω, μολονότι η Αρχή δεν διαθέτει αρμοδιότητα ελέγχου των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, χειρίζεται τις συναφείς υποθέσεις με την αρμοδιότητά της ως Πλαίσιο Προαγωγής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία[16] και ενημερώνει εγγράφως για τα προβλήματα προσβασιμότητας που έχουν τεθεί υπόψη της, καθώς και τις προβλέψεις της νομοθεσίας.**

- Ο Συνήγορος αντιμετώπισε περίπτωση πολίτη με αναπηρία, ο οποίος αποδεδειγμένα διαμένει σημαντικό χρονικό διάστημα του έτους στον τόπο καταγωγής του, ωστόσο δηλώνει ως τόπο μόνιμης κατοικίας την Αθήνα. Ο Δήμος του τόπου καταγωγής του, του είχε χορηγήσει αποκλειστική θέση στάθμευσης μπροστά από την κατοικία του. Ιδιοκτήτης γειτονικού ακινήτου διαμαρτυρήθηκε, υποστηρίζοντας αφενός ότι λόγω της χάραξης της θέσης εμποδίζεται η δική του πρόσβαση στην ιδιοκτησία του, αφετέρου ότι στην Αθήνα το συγκεκριμένο άτομο με αναπηρία ήταν δικαιούχος άλλης αποκλειστικής θέσης στάθμευσης. Ο Δήμος, σε συνέχεια των ανωτέρω, ακύρωσε την απόφαση χορήγησης της θέσης. Προσέφυγαν και οι δυο ενδιαφερόμενοι στον Συνήγορο, ο οποίος εξέτασε με προσοχή τις περιπτώσεις, επιδιώκοντας τη διασφάλιση της απρόσκοπτης πρόσβασης του ατόμου

16. Άρθρο 72 του ν. 4488/2017 (Α΄ 137).

με αναπηρία στην ιδιοκτησία του, με μέριμνα και ως προς την άρση οποιουδήποτε εμποδίου πρόσβασης στις όμορες κατοικίες.

Ο Συνήγορος επισήμανε ότι κρίσιμο στοιχείο στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι το εάν πρόκειται για τον τόπο μόνιμης κατοικίας του πολίτη με αναπηρία, αλλά η σύμφωνη με τη ΣΔΑμεΑ εξυπηρέτηση της προσβασιμότητάς του σε χώρο όπου αποδεδειγμένα διαμένει επί μακρόν, με την προϋπόθεση βεβαίως να μην εμποδίζει η θέση αυτή την πρόσβαση στις γειτονικές ιδιοκτησίες. Ο Συνήγορος ζήτησε από τον Δήμο, σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 20 της Σύμβασης, να χορηγηθεί θέση αποκλειστικής στάθμευσης σε χώρο με συγκεκριμένη σήμανση και διαγράμμιση, που δεν εμποδίζει την πρόσβαση σε άλλες παρακείμενες ιδιοκτησίες (υπόθεση ΦΥ 304429).

3.5. Διαπιστώσεις και συστάσεις της Αρχής

Ένα γενικό συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί από τις αναφορές που χειρίζεται ο Συνήγορος είναι η πλημμελής τήρηση των προβλεπόμενων προστατευτικών διατάξεων εκ μέρους των αρμόδιων φορέων, γεγονός που δημιουργεί για τα εμποδιζόμενα άτομα δυσχέρειες προσβασιμότητας. Επίσης, διαπιστώνεται ότι, ως προς τα θέματα προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον, η Διοίκηση σε αρκετές περιπτώσεις συμμορφώνεται μόνο αφού προηγηθεί η υποβολή καταγγελίας εκ μέρους ατόμων με αναπηρία.

Επισημαίνεται ότι οι παραπάνω δυσλειτουργίες της Διοίκησης παρατηρούνται σε νέα έργα, σε αναπλάσεις ή χρηματοδοτούμενες βελτιώσεις υποδομών προσβασιμότητας σε δημόσια κτίρια. Ως φορέας προαγωγής της Σύμβασης του ΟΗΕ, ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει ότι δεν έχει εμπεδωθεί η αναγκαιότητα σεβασμού των δικαιωμάτων των εμποδιζόμενων μελών μιας ευνομούμενης πολιτείας.

Ειδικότερα, οι θέσεις στάθμευσης που προορίζονται για άτομα με αναπηρία θα πρέπει να έχουν συγκεκριμένες διαστάσεις, κατάλληλες για το απρόσκοπτο άνοιγμα των θυρών του αναπηρικού αυτοκινήτου και την εξυπηρέτηση του αναπηρικού αμαξιδίου. Θα πρέπει, ήδη από το στάδιο των μελετών, να προβλέπεται η κατασκευή θέσεων στάθμευσης με τις προβλεπόμενες διαστάσεις (πλάτος 3,50μ και μία τουλάχιστον θέση στάθμευσης με διαστάσεις 4,50Χ6,60μ για εξυπηρέτηση οχήματος τύπου VAN). Επίσης, η σύνδεση των ραμπών με το πεζοδρόμιο και το οδόστρωμα συχνά δε γίνεται σύμφωνα με τις προβλέψεις της ΥΑ 52907/28.12.09 (Β΄ 2621).Έχουν καταγραφεί περιπτώσεις στις οποίες η ράμπα έχει υλοποιηθεί με αναβαθμό στην απόληξή της, δυσχεραίνοντας έτσι τον χρήστη αμαξιδίου, καθώς στο σημείο συνάντησης του κρασπέδου της ράμπας και του οδοστρώματος δεν πρέπει

να υφίσταται έστω και ελάχιστη υψομετρική διαφορά. Μία άλλη, συνήθης, παράλειψη αφορά την απουσία σήμανσης, τόσο επί εδάφους όσο και επί στύλου, των ειδικών θέσεων στάθμευσης ατόμων με αναπηρία με το Διεθνές Σύμβολο Πρόσβασης.

Τέλος, συχνά δεν εφαρμόζεται η ΚΥΑ[17] έτους 2017 *«Καθορισμός όρων, προϋποθέσεων, τεχνικών θεμάτων, αναγκαίων λεπτομερειών και διαδικασίας για την παραχώρηση απλής χρήσης αιγιαλού, παραλίας, όχθης και παρόχθιας ζώνης μεγάλων λιμνών και πλεύσιμων ποταμών»* και, ειδικότερα, το άρθρο 16 που αφορά την πρόβλεψη απόκτησης προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία και λοιπών εμποδιζομένων ατόμων στη θάλασσα, στους παραχωρηθέντες κοινόχρηστους χώρους αιγιαλού και παραλίας. Με βάση αναφορά που περιήλθε στην Αρχή (ΦΥ 286053), **διαπιστώθηκε ότι χώροι που μισθώνονται από την ΕΤ.Α.Δ. (Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου) σε καταστήματα εστίασης ή μπαρ, καθυστερημένα και μόνο μετά από παρέμβαση της Αρχής επισημαίνουν στους μισθωτές τις υποχρεώσεις τους ως προς τις προσβάσιμες υποδομές.**

17. ΔΔΠ0007378/0454ΒΕΞ2017/11.05.17 (Β΄ 1636).

4 Εκπαίδευση

Σύμφωνα με **το άρθρο 24 παρ. 5 της ΣΔΑμεΑ,** τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρίες είναι σε θέση να έχουν πρόσβαση στη γενική τριτοβάθμια εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην εκπαίδευση ενηλίκων και στη διά βίου μάθηση, χωρίς διακρίσεις και σε ίση βάση με τους άλλους.

Ο Συνήγορος χειρίστηκε αναφορές (ΦΥ 284552, 290535) μεταπτυχιακών φοιτητών με αναπηρία, δικαιούχων προνοιακών επιδομάτων καταβαλλόμενων από τον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ο.Π.Ε.Κ.Α.), οι οποίοι υπέβαλαν **αίτηση απαλλαγής από την καταβολή τελών φοίτησης στα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.)** στα οποία φοιτούσαν.

Κατά τα οριζόμενα στις παρ. 1-2 του αρ. 35 του ν. 4485/2017 (Α΄114), τα Α.Ε.Ι. διασφαλίζουν την πρόσβαση στο δεύτερο κύκλο σπουδών των φοιτητών που πληρούν τα ακαδημαϊκά κριτήρια εισαγωγής, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται η απαλλαγή από τα τέλη φοίτησης των φοιτητών Π.Μ.Σ., των οποίων *«το ατομικό εισόδημα, εφόσον διαθέτουν ίδιο εισόδημα, και το οικογενειακό διαθέσιμο ισοδύναμο εισόδημα δεν υπερβαίνουν αυτοτελώς, το μεν ατομικό το εκατό τοις εκατό (100%), το δε οικογενειακό το εβδομήντα τοις εκατό (70%) του εθνικού διάμεσου διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος (...).».*

Στις αιτήσεις τους προς τα οικεία Π.Μ.Σ., οι μεταπτυχιακοί φοιτητές ενημέρωσαν ότι, με βάση τα οριζόμενα[18] στο άρθρο 81 του ν. 4611/2019 (Α΄73), **τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α., ως προνοιακές παροχές σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία, δεν εμπίπτουν σε καμία κατηγορία εισοδήματος και δεν φορολογούνται.** Με βάση τα ανωτέρω, οι φοιτητές υποστήριξαν ότι δεν έπρεπε να προσμετρηθεί το οικείο προνοιακό επίδομα κατά τον υπολογισμό του ατομικού/οικογενειακού εισοδήματός τους. Παρά ταύτα, **τα Α.Ε.Ι. απέρριψαν το αίτημα με την αιτιολόγηση ότι δεν έχει περιληφθεί ρητή εξαίρεση των προνοιακών επιδομάτων από τον υπολογισμό του εισοδήματος,** τόσο στον ν. 4485/2017 (Α΄114) όσο και στην οικεία[19] Υπουργική Απόφαση, καθώς και ότι η απαλλαγή από τα δίδακτρα δεν αποτελεί παροχή κοινωνικού ή προνοιακού χαρακτήρα.

Ο Συνήγορος του Πολίτη με έγγραφό του ζήτησε την επανεξέταση του ζητήματος από τα αρμόδια πανεπιστημιακά όργανα, υποστηρίζοντας ότι:

α) η απαλλαγή από τα τέλη φοίτησης αποτελεί σαφώς κοινωνικού/προνοιακού χαρακτήρα παροχή σε φοιτητές/φοιτήτριες με αναπηρία, καθώς η κοινωνική/προνοιακή πολιτική υπέρ της ευάλωτης ομάδας των ατόμων με αναπηρία δεν ασκείται μόνο με παροχές σε χρήμα (επιδόματα) αλλά και με πλήθος απαλλαγών από καταβολές, όπως οι απαλλαγές από φόρους (ΕΝΦΙΑ, φόρος εισοδήματος), τέλη (κυκλοφορίας και ταξινόμησης οχημάτων), κόμιστρο στα ΜΜΜ, κ.ο.κ.,

β) κατά τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 81 του ν. 4611/2019 προκύπτει σαφώς η βούληση του νομοθέτη να υπερισχύσει η εν λόγω ρύθμιση, σε περίπτωση προνοιακής/κοινωνικής παροχής σε άτομα με αναπηρία, έναντι κάθε αντίθετης διάταξης.

18. Άρ. 81 του ν. 4611/2019 (Α΄ 73), «...Το ποσό των προνοιακών παροχών σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία δεν υπόκειται σε οποιαδήποτε κράτηση ή εισφορά, δεν κατάσχεται εις χείρας του Δημοσίου ή τρίτων, κατά παρέκκλιση κάθε γενικής ή ειδικής διάταξης, και δεν συμψηφίζεται με βεβαιωμένα χρέη προς τη φορολογική διοίκηση και το Δημόσιο εν γένει, τους δήμους, τις περιφέρειες, τα νομικά πρόσωπα των Ο.Τ.Α. α΄ και β΄ βαθμού, τα ασφαλιστικά ταμεία ή τα πιστωτικά ιδρύματα και δεν υπολογίζεται στα εισοδηματικά όρια για την καταβολή οποιασδήποτε παροχής κοινωνικού ή προνοιακού χαρακτήρα.».

19. 131757/Ζ1/2.8.2018 (Β΄3387) Υ.Α. του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων «Ρύθμιση θεμάτων απαλλαγής από τα τέλη φοίτησης φοιτητών Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών των Ελληνικών Α.Ε.Ι.».

Η παρέμβαση της Αρχής ακολουθήθηκε από ερώτημα του Πανεπιστημίου προς το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, το οποίο στη Γνωμοδότησή του[20] έκρινε ότι τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται σε μεταπτυχιακό φοιτητή από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α., ως προνοιακή παροχή, δεν προσμετρώνται στον υπολογισμό του συνολικού ατομικού εισοδήματός του, προκειμένου να κριθεί εάν δικαιούται απαλλαγής από τα τέλη φοίτησης κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2 παρ. 6 της με αριθ. 131757/Ζ1/2.8.2018 απόφασης του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.

Ο Συνήγορος επανήλθε με νεότερο έγγραφό του προς τον Γενικό Γραμματέα Ανώτατης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, στο οποίο επεσήμανε ότι ο εμφατικός χαρακτήρας στη διατύπωση της νεότερης διάταξης του άρθρου 81 του ν. 4611/2019, σε ό,τι αφορά την ανεπιφύλακτη εφαρμογή της ρύθμισης περί μη υπολογισμού στα εισοδηματικά όρια του συνόλου των εν λόγω παροχών, καθιστά άνευ σημασίας την τυχόν ρητή αναφορά σε προγενέστερες διατάξεις. Σε κάθε περίπτωση, η Αρχή επεσήμανε ότι η χρήση της λέξης «καταβολή», στο κείμενο της διάταξης του ν. 4611/2019, δεν θα μπορούσε να έχει την έννοια ότι περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της μόνο στις καταβαλλόμενες σε χρήμα παροχές. Στην κατεύθυνση αυτή, πρότεινε τη συμπλήρωση της διάταξης του ν. 4485/2017 κατά τρόπο που θα προβλέπει ρητά ότι δεν προσμετρώνται τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α., ως προνοιακές και κοινωνικές παροχές σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία, στο εισόδημα των δικαιούχων απαλλαγής από τα τέλη φοίτησης μεταπτυχιακών φοιτητών.

Πράγματι, σε συμμόρφωση προς τα ανωτέρω, ο Υφυπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων εξέδωσε την αριθμ. 17041/Ζ/16.2.2022 (Β΄ 784) τροποποιητική απόφαση της υπό στοιχεία 131757/Ζ1/2-8-2018 Υπουργικής Απόφασης, με την οποία διατυπώνεται εφεξής ρητά ότι τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται από τον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ο.Π.Ε.Κ.Α.), ως προνοιακές και κοινωνικές παροχές σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία, δεν λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του οικογενειακού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος και του ατομικού συνολικού καθαρού εισοδήματος του αιτούντος, κατά τη διαδικασία απαλλαγής από τα τέλη φοίτησης σε Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

20. Αριθμ. 160/2021.

5 Εργασία

5.1. Εισαγωγή

Με βάση **το άρθρο 27 παρ. 1 της Σύμβασης,** αναγνωρίζεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες στην εργασία, σε ίση βάση με τους άλλους, περιλαμβανομένου του δικαιώματος στην ευκαιρία να ζουν από εργασία που επιλέγεται ελεύθερα, είναι αποδεκτή σε μια αγορά εργασίας και εντάσσεται σε ένα εργασιακό περιβάλλον που είναι ανοικτό, ενιαίο και προσβάσιμο στα άτομα με αναπηρίες. Το Κράτος οφείλει, μέσω και της νομοθεσίας, να προστατεύει και να διασφαλίζει την άσκηση του δικαιώματος αυτού για τα άτομα με αναπηρίες, περιλαμβανομένων και εκείνων που αποκτούν μια αναπηρία κατά τη διάρκεια της εργασίας, λαμβάνοντας όλα τα κατάλληλα μέτρα.

Με βάση, περαιτέρω, την αρχή της ουσιαστικής ισότητας που διατρέχει τη ΣΔΑμεΑ συνολικά[21], η διασφάλιση του δικαιώματος στην εργασία για τα άτομα με αναπηρίες, σε ίση βάση με τους άλλους, εξειδικεύεται σε επιμέρους στόχους που αναφέρονται ενδεικτικά στις περ. α΄- κ΄ του άρθρου 27 παρ. 1 της Σύμβασης και που

21. Βλ. § 10-11 του Γενικού Σχολίου No.6 (2018) της Επιτροπής της Σύμβασης για την Ισότητα και τη Μη Διάκριση (διαθέσιμη στα αγγλικά): https://digitallibrary.un.org/record/1626976/files/CRPD_C_GC_6-EN.pdf

κινούνται σε τρείς άξονες: i) απαγόρευση των διακρίσεων, ii) εύλογες προσαρμογές και iii) θετική δράση.

Οι βασικοί αυτοί άξονες, ως συνιστώσες της ουσιαστικής ισότητας, κατοχυρώνονται και στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως μέσω της Οδηγίας 2000/78 που ενσωματώνεται πλέον στο ελληνικό δίκαιο με τον ν. 4443/2016 (Μέρος Α΄) και αφορά, ως προς τα άτομα με αναπηρίες, την εργασία και την απασχόληση. Χάρη στη διπλή αυτή θεμελίωση, σε συνδυασμό με την ερμηνευτική καθοδήγηση που παρέχουν αφενός η Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες[22] ως προς τη ΣΔΑμεΑ, αφετέρου το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την Οδηγία, ο Συνήγορος, ως θεσμοθετημένος μηχανισμός προαγωγής της εφαρμογής αμφότερων αυτών των -αυξημένης τυπικής ισχύος- νομοθετικών κειμένων[23], διαθέτει ακριβέστερους ερμηνευτικούς δείκτες και μεγαλύτερη ασφάλεια στη διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων κατά την εκπλήρωση της αποστολής του.

Ακολουθούν οι κυριότερες διαπιστώσεις του Συνηγόρου για το 2021, οργανωμένες κατά τους άξονες που προαναφέρθηκαν.

5.2. Απαγόρευση των διακρίσεων

Η απαγόρευση των διακρίσεων προβλέπεται ως αρχή στο άρθρο 3 της Σύμβασης και, ως εξειδίκευση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, στο άρθρο 2 του ν. 4443/2016 (Α΄ 232). Την τήρηση της απαγόρευσης καλείται να ελέγξει ο Συνήγορος, κυρίως υπό το πρίσμα της οριοθέτησης των παρεκκλίσεων που επιτρέπονται ρητά στο άρθρο 4 παρ. 1 του ν. 4443/2016: **κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται διαφορετική μεταχείριση με κριτήριο την αναπηρία ή χρόνια πάθηση όταν i) λόγω της φύσης της δραστηριότητας, η διαφορετική αυτή μεταχείριση αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, ii) ο οικείος σκοπός είναι θεμιτός και iii) η προϋπόθεση είναι ανάλογη.** Ο εργοδότης, όταν καλείται να αιτιολογήσει μέτρα που πήρε εις βάρος του εργαζόμενου με αναπηρία ή χρόνια πάθηση, τα οποία μπορούν να στοιχειοθετήσουν διάκριση στην εργασία και την απασχόληση, φέρει το βάρος απόδειξης της συνδρομής των όρων αυτών.

Την εφαρμογή του ανωτέρω νομικού πλαισίου κλήθηκε να ελέγξει ο Συνήγορος στις εξής περιπτώσεις:

22. Άρ. 34 ΣΔΑμεΑ.

23. Βλ. άρθρο 72 του ν. 4488/2017 (Α΄ 137) και άρθρο 14 του ν. 4443/2016 (Α΄ 232).

Α) Προσλήψεις προσωπικού από τον Οργανισμό Σιδηροδρόμων Ελλάδος (Ο.Σ.Ε.)

Ο Συνήγορος εξέτασε τις αναφορές δυο υποψηφίων σχετικά με την άρνηση πρόσληψής τους από τον Ο.Σ.Ε., λόγω του ιατρικού τους ιστορικού, σε θέσεις φύλαξης ισόπεδων διαβάσεων. Η Αρχή επεσήμανε προς τον ελεγχόμενο Οργανισμό ότι δεν αρκούσε η από μέρους του αόριστη επίκληση ότι τα καθήκοντα της συγκεκριμένης θέσης αφορούσαν την ασφαλή διέλευση των αμαξοστοιχιών από τις ισόπεδες διαβάσεις και ότι οι υποψήφιες δεν διέθεταν καταλληλότητα για την εκτέλεση των καθηκόντων της θέσης, επειδή δεν πληρούσαν τα κριτήρια του Κανονισμού Κρίσεως της Σωματικής Ικανότητας του Προσωπικού. Πέραν του γεγονότος ότι ο εν λόγω Κανονισμός είχε τεθεί σε ισχύ το έτος 1983 και απηχούσε πλέον ξεπερασμένες αντιλήψεις, σε κάθε περίπτωση, προκειμένου μια τέτοια άρνηση να είναι επιτρεπτή από πλευράς απαγόρευσης των διακρίσεων, ο Ο.Σ.Ε. έφερε το βάρος να αναφέρει τη συγκεκριμένη αναπηρία των υποψηφίων που αποκλείστηκαν, τα συγκεκριμένα καθήκοντα της θέσης και στη συνέχεια να αποδείξει πώς οι συγκεκριμένες αναπηρίες εμπόδιζαν την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων. Τέλος, ο Ο.Σ.Ε. όφειλε να αναφέρει αν εξετάστηκε η πιθανότητα λήψης μέτρων εύλογων προσαρμογών.

Από τις δύο υποθέσεις, ο Ο.Σ.Ε. στη μία δεν ανταποκρίθηκε στο βάρος απόδειξης, με αποτέλεσμα ο Συνήγορος να καταλήξει στη διαπίστωση ότι συνέτρεχε περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 11§2 του ν. 4443/2016 για την επιβολή διοικητικών κυρώσεων λόγω παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης (υπόθεση ΦΥ 294618). Στη δεύτερη, ο Οργανισμός γνωστοποίησε ότι οι φύλακες ισόπεδων διαβάσεων ανήκουν στο προσωπικό υψηλής ευθύνης, για το οποίο ισχύουν αυστηρότερα κριτήρια, καθώς και ότι η συγκεκριμένη υποψήφια έπασχε από διπολική συναισθηματική διαταραχή, επομένως υπάγονταν στη ρητή πρόβλεψη του Κανονισμού Κρίσεως της Σωματικής Ικανότητας του Προσωπικού, κατά την οποία δεν κρίνονται κατάλληλοι υποψήφιοι που πάσχουν από «Συναισθηματικαί ψυχώσεις (μανιοκαταθλιπτική ψύχωσις, μανία, μελαγχολία)». Με βάση την αιτιολόγηση αυτή, ο Συνήγορος έκρινε ότι δεν στοιχειοθετούνταν διάκριση λόγω αναπηρίας (ΦΥ 302135).

Ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε, ωστόσο, προς τον Ο.Σ.Ε. την ανάγκη για άμεση τροποποίηση του Κανονισμού Κρίσεως της Σωματικής Ικανότητας του Προσωπικού, ώστε οι διατάξεις του να ανταποκρίνονται στα σύγχρονα δεδομένα και να συμμορφώνονται με τις διατάξεις του ν. 4443/2016 για την ίση μεταχείριση των ατόμων με αναπηρία στην εργασία και απασχόληση, καθώς και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ν. 4074/2012 και ν. 4488/2017).

Β) Προσλήψεις προσωπικού από Δήμο για την αντιμετώπιση της διασποράς του κορωνοϊού COVID-19

Στο Συνήγορο υποβλήθηκαν αναφορές από την Ε.Σ.Α.μεΑ. και την Εταιρεία Αντιρευματικού Αγώνα με αντικείμενο την προκήρυξη θέσεων ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου από Δήμο, με όρο που απέκλειε όσους πάσχουν από χρόνια ή υποκείμενα νοσήματα και όσους ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες ευάλωτες στον κορωνοϊό COVID-19. Ο Δήμος υποστήριξε ότι πρόκειται για θέσεις που θα καλύψουν ανάγκες περιορισμού της διασποράς του κορωνοϊου και επικαλέσθηκε την ανάγκη προστασίας της δημόσιας υγείας, της υγείας των εργαζομένων και την επιτέλεση του σκοπού της προκήρυξης, που δεν επιτρέπει τη χορήγηση αδειών ειδικού σκοπού ή την εξ αποστάσεως εργασία. **Ο Συνήγορος τόνισε ότι δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ο γενικά διατυπωμένος όρος της επίμαχης ανακοίνωσης, ο οποίος συνιστά διάκριση λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, και ότι μόνο εφόσον αυτό επιβάλλεται από τη φύση των καθηκόντων της εκάστοτε θέσης, υπό προϋποθέσεις, θα μπορούσε να θεωρηθεί θεμιτός ο αποκλεισμός όσων εμπίπτουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου για λοίμωξη από COVID-19.** Τέλος, απηύθυνε σύσταση για αποφυγή παρόμοιων διατυπώσεων στο μέλλον (υπόθεση ΦΥ 292325).

Γ) Απολύσεις εργαζομένων με χρόνιες παθήσεις

Αντικείμενο διερεύνησης από την Αρχή αποτέλεσε εργατική διαφορά που διαβιβάσθηκε από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.), στο πλαίσιο του άρθρου 25 του ν. 4443/2016, και αφορούσε καταγγελία σωματείου εργαζομένων ότι η εργοδότρια επιχείρηση προχώρησε στην απόλυση εργαζομένων με χρόνιες παθήσεις (υποθέσεις ΦΥ 297745, 297570). Κατά τη συζήτηση των εργατικών διαφορών, η εταιρεία επικαλέστηκε οικονομικοτεχνικούς λόγους που υπαγόρευσαν τη μείωση του προσωπικού της, ενώ ισχυρίστηκε ότι η επιλογή των συγκεκριμένων υπαλλήλων έγινε με κριτήριο τη χαμηλή απόδοσή τους σε σχέση με τους υπόλοιπους συναδέλφους τους και όχι εξαιτίας της κατάστασης της υγείας τους.

Κατόπιν τούτου, ο Συνήγορος του Πολίτη κάλεσε την εργοδότρια εταιρεία να προσκομίσει στοιχεία, με τα οποία να αποδεικνύεται ότι η καταγγελία της σύμβασης εργασίας των προσφευγουσών δεν οφείλεται στην κατάσταση της υγείας τους. Συμπερασματικά, και στις τρεις περιπτώσεις, τα τμήματα στα οποία εργάζονταν οι καταγγέλλουσες παρουσίασαν μείωση εργασιών από τα τέλη του 2020 και κρίθηκε αναγκαία η απόλυση δεκαέξι (16) εργαζομένων τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2021. Από την αξιολόγηση του συνολικού αποδεικτικού υλικού, προέκυψε ότι στις δύο από τις τρείς περιπτώσεις δεν στοιχειοθετήθηκε ο ισχυρισμός ότι η κατάσταση της υγείας των εργαζομένων αποτέλεσε κριτήριο για την καταγγελία των συμβάσεων εργασίας τους και επομένως σχετίζεται αιτιωδώς με αυτή.

Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία που προσκόμισε η εταιρεία, φαίνεται πως κατείχαν τη χαμηλότερη αξιολόγηση, πως η εταιρεία έκανε προσπάθειες για τη βελτίωση της απόδοσής τους, έλαβε μέτρα εύλογων προσαρμογών (ωράριο, θέση εργασίας) και εξέτασε τη δυνατότητα απορρόφησής τους σε άλλο τμήμα. Ωστόσο, στην τρίτη περίπτωση που αφορούσε εργαζόμενη που απασχολούνταν επί σειρά ετών στην εταιρία και εμφάνισε καρκίνο, δεν προέκυψε ότι η εταιρεία έλαβε μέτρα εύλογων προσαρμογών, καθώς δεν εξειδίκευσε οποιοδήποτε συγκεκριμένο μέτρο στο πλαίσιο αυτό. Προέκυψε, μάλιστα, ότι η εταιρεία απέλυσε την εργαζόμενη κατά τη διάρκεια χημειοθεραπείας, ενώ δεν προσκομίστηκαν στοιχεία που να δικαιολογούν την επιλογή για απόλυση της συγκεκριμένης εργαζόμενης στη βάση αντικειμενικών κριτηρίων απόδοσης, δεδομένου ότι και άλλοι συνάδελφοί της στο ίδιο αντικείμενο εργασίας είχαν την ίδια βαθμολογία. Τέλος, δεν αποδείχτηκε ότι εξαντλήθηκε κάθε άλλο εναλλακτικό μέσο για την αποφυγή του επαχθούς μέτρου της απόλυσης και, ειδικότερα, ότι αναζητήθηκε ή προτάθηκε άλλη θέση εργασίας ή άλλα καθήκοντα. Ως εκ τούτου, η Αρχή εισηγήθηκε στην Επιθεώρηση Εργασίας την επιβολή προστίμου για διάκριση λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης στην απασχόληση, το οποίο και επιβλήθηκε.

Δ) Μη χορήγηση δικαιώματος μειωμένου ωραρίου σε άτομα με αναπηρία 67% και άνω

Στο Συνήγορο του Πολίτη κατατέθηκε αναφορά από εργαζόμενη σε κοινωφελή επιχείρηση Δήμου, με αναπηρία άνω του 67%, η οποία διαμαρτυρήθηκε επειδή η Υπηρεσία απέρριψε αίτημά της για μείωση ωραρίου κατά μία (1) ώρα ημερησίως, χωρίς μείωση των αποδοχών της. Η μείωση του εργασιακού ωραρίου για άτομα με αναπηρία, με βάση το άρθρο 16 παρ. 5 του ν. 2527/1997 (Α΄ 206), αφορά υπαλλήλους του Δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α.

Ο Συνήγορος επεσήμανε προς τη Δ/νση Προσωπικού Ο.Τ.Α. του Υπουργείου Εσωτερικών ότι η επίτευξη κρατικών ή δημόσιων ή αυτοδιοικητικών σκοπών συχνά ανατίθεται και σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, τα οποία ελέγχονται και επιχορηγούνται σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% από φορείς του Δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α., αντιμετωπίζονται δε ως ανήκοντα στο δημόσιο τομέα τόσο από δημοσιονομική άποψη όσο και από άποψη διαδικασίας στελέχωσης (βλ. αντίστοιχα άρθρα 14 ν. 4270/2014 και 2 ν. 4765/20216). **Προκύπτει, έτσι, διαφορετική μεταχείριση από το νομοθέτη ατόμων με αναπηρία που εργάζονται σε φορείς υπαγόμενους στο Δημόσιο τομέα, με κριτήριο τη νομική μορφή της υπηρεσίας στην οποία εργάζονται, αν δηλαδή είναι υπάλληλοι στο Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. ή είναι υπάλληλοι σε Ν.Π.Ι.Δ. που ανήκει στο Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α.**

Επισημάνθηκε, ως εκ τούτου, από το Συνήγορο ότι η διαφοροποίηση αυτή θα πρέπει να μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικά. Υπενθυμίστηκε δε ότι, με βάση την αρχή της ίσης μεταχείρισης που κατοχυρώνεται στα άρθρα 20 και 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, παρόμοιες καταστάσεις δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά διαφορετικό τρόπο, ούτε διαφορετικές μεταξύ τους καταστάσεις κατά τρόπο όμοιο, εκτός εάν η αντιμετώπιση αυτή δικαιολογείται αντικειμενικώς με βάση το σύνολο των στοιχείων που χαρακτηρίζουν τις συγκρινόμενες καταστάσεις, λαμβανομένων υπόψη του αντικειμένου και του σκοπού της ρυθμίσεως που εισάγει την επίμαχη διάκριση[24]. Η Επιστολή του Συνηγόρου έχει διαβιβαστεί στη Δ/νση Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού του Υπουργείου Εσωτερικών και αναμένεται ανταπόκριση (ΦΥ 259697).

Ε) Διαδικασία ελέγχου φυσικής καταλληλότητας των ατόμων με αναπηρία για διορισμό στο δημόσιο τομέα

Η πιστοποίηση της υγείας και της φυσικής καταλληλότητας των υποψηφίων για την εκτέλεση των καθηκόντων της θέσης που επρόκειτο να αναλάβουν προκειμένου να διοριστούν στο δημόσιο τομέα, σύμφωνα με την αρχική μορφή της παρ. 2 του άρθρου 7 του Υπαλληλικού Κώδικα (Υ.Κ.),[25] πραγματοποιείτο από υγειονομική επιτροπή, με βάση παραπεμπτικό έγγραφο της Υπηρεσίας και με αναφορά στα καθήκοντα της θέσης. Με την παρ. 1 του άρθρου 7 του ν. 4210/2013 (Α΄ 254), η διαδικασία απλοποιήθηκε σημαντικά, καθώς η πιστοποίηση πλέον γινόταν, με βάση το ίδιο παραπεμπτικό, από παθολόγο ή γενικό γιατρό και ψυχίατρο, είτε του δημοσίου είτε του ιδιωτικού τομέα. Ωστόσο, με το άρθρο 48 παρ. 1 του ν. 4674/2020 (Α΄ 53), επανήλθε το προηγούμενο σύστημα πιστοποίησης ειδικά για τα άτομα με αναπηρία που διορίζονται με γενικές ή ειδικές διατάξεις[26].

Ακολούθησε Γνωμοδότηση[27] του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, με την οποία κρίθηκε ότι η εν λόγω διάταξη καταλάμβανε και τις εκκρεμείς υποθέσεις, δηλαδή και τις περιπτώσεις για τις οποίες δεν είχε εκδοθεί ακόμη η πράξη διορισμού.

---

24. Βλ. αντί άλλων απόφαση ΔΕΕ της 9ης Μαρτίου 2017 στην υπόθεση C-406/15, Milkova, σκέψεις 51-57, με περαιτέρω παραπομπές σε προγενέστερη νομολογία.
25. ν. 3528/2007 (Α΄ 26).
26. Ίδια ρύθμιση προβλέπεται και στην παρ. 3 του άρ. 48 του ν. 4674/2020 (Α΄ 53) για τους υποψήφιους υπαλλήλους σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
27. Αριθμ. 88/2020.

Σύμφωνα με τη γνωμοδότηση αυτή, η οποία έχει γίνει αποδεκτή από τον αρμόδιο Υπουργό, οι υπηρεσίες θα έπρεπε να παραπέμψουν τα υποψήφια για διορισμό άτομα στις αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές, για να κριθεί το προσόν της υγείας και της φυσικής καταλληλότητας με τις νέες διατάξεις.

Ο Συνήγορος παραμένει της άποψης[28] ότι ο ορισμός, ειδικά για τα άτομα με αναπηρία, διαδικασίας πιστοποίησης της καταλληλότητας σαφώς πιο δύσκαμπτης και χρονοβόρας, θέτει τα εν λόγω άτομα σε δυσμενέστερη θέση, χωρίς η διαφοροποίηση αυτή να μπορεί να δικαιολογηθεί ως αναγκαία, καθώς στο ίδιο αποτέλεσμα αποσκοπεί η διαδικασία που εξακολουθεί να εφαρμόζεται για τους υπόλοιπους υποψηφίους.

Δεν μπορεί να θεωρηθεί δε ούτε πρόσφορη, με δεδομένο τον ελάχιστο χρόνο που διαθέτουν οι υγειονομικές επιτροπές να εξετάσουν την κάθε περίπτωση και τον εν πολλοίς τυπικό τρόπο διεκπεραίωσης της διαδικασίας, ενώ αντίθετα, υπό το προηγούμενο καθεστώς, το πιστοποιητικό καταλληλότητας θα μπορούσε να εκδοθεί από τον θεράποντα ιατρό που έχει κατά τεκμήριο πληρέστερη εικόνα του υποψηφίου και των ικανοτήτων του/της. Προκύπτει, συνεπώς, μη τήρηση της αρχής της αναλογικότητας και, κατ' επέκταση, διακριτική μεταχείριση σε βάρος των ατόμων με αναπηρία, κατά παράβαση της ΣΔΑμεΑ αλλά και της Οδηγίας 2000/78.

Πρόσθετα, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 7 του Υ.Κ., όλοι και όλες οι υποψήφιοι/ες, άσχετα με το αν έχουν αναπηρία ή όχι και άσχετα, στην πρώτη περίπτωση, αν πρόκειται να προσληφθούν με βάση τις γενικές ή ειδικές διατάξεις, θα πρέπει να κριθούν ότι είναι σε θέση να εκτελούν τα καθήκοντα της θέσης, έστω και με τη βοήθεια των κατάλληλων και δικαιολογημένων τεχνικών μέσων. **Ο διαχωρισμός, όμως, της διαδικασίας πιστοποίησης της καταλληλότητας με κριτήριο την ύπαρξη αναπηρίας υπονοεί ότι η αναπηρία είναι χαρακτηριστικό που δεν σχετίζεται με την καταλληλότητα εκτέλεσης συγκεκριμένων καθηκόντων ούτε κρίνεται σε συσχέτιση με αυτά, παραδοχή που είναι συμβατή μόνο με το ιατρικό μοντέλο και, ως τέτοια, αντιβαίνει θεμελιακά στη Σύμβαση.**

Χαρακτηριστική περίπτωση του διεκπεραιωτικού τρόπου εξέτασης, από υγειονομική επιτροπή, της καταλληλότητας υποψηφίου για διορισμό απετέλεσε η αναφορά ατόμου με ψυχική πάθηση και ποσοστό αναπηρίας 67% οφειλόμενο σε αυτήν. Το άτομο με αναπηρία έλαβε μέρος σε προκήρυξη του Α.Σ.Ε.Π. και συμπεριλήφθηκε στον πίνακα διοριστέων βάσει της ποσόστωσης υπέρ των ατόμων με αναπηρία, σε θέση του κλάδου ΥΕ εργατών καθαριότητας.

28. Βλ. Ειδική Έκθεση 2020 Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, σελ. 56-57.

Όταν παραπέμφθηκε, από το Δήμο όπου διορίστηκε, για εξέταση από παθολόγο ή γενικό ιατρό και ψυχίατρο, προκειμένου να κριθεί η σωματική και ψυχική του υγεία και η φυσική του καταλληλόλητα για την άσκηση των καθηκόντων της θέσης διορισμού του, η γνωμάτευση που προσκόμισε όριζε ότι είναι ικανός για την άσκηση των καθηκόντων της θέσης, εφόσον συνέχιζε την αγωγή του. Παρά ταύτα, ο Δήμος δεν προχωρούσε στο διορισμό του μέχρι τη μεταβολή του ως άνω νομοθετικού πλαισίου για την αλλαγή της διαδικασίας κρίσης της καταλληλότητας και την έκδοση της υπ' αριθμ. 88/2020 γνωμοδότησης του Ν.Σ.Κ. για την αναδρομική εφαρμογή στις εκκρεμείς υποθέσεις. Ως εκ τούτου, παραπέμφθηκε εκ νέου στην αρμόδια υγειονομική επιτροπή, η οποία τον έκρινε ακατάλληλο για τα καθήκοντα της θέσης του, παρά την αντίθετη γνωμάτευση του Διευθυντή Ψυχιατρικού Νοσοκομείου[29].

Η Αρχή είχε επισημάνει σε έγγραφη παρέμβασή της ότι, σύμφωνα με το νέο νομικό πλαίσιο, εναπόκειται στην Επιτροπή να εκφράσει την τελική άποψη ως προς το ζήτημα το οποίο συνιστά πλέον αρμοδιότητά της, σε κάθε περίπτωση, όμως, η απόφασή της σε σχέση με την καταλληλότητα του υποψηφίου θα πρέπει να είναι πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη. Στην ανωτέρω υπόθεση, η αρνητική απόφαση της Επιτροπής γνωστοποιήθηκε στον ενδιαφερόμενο, χωρίς όμως να κοινοποιηθεί η σχετική αιτιολογία (υπόθεση ΦΥ 275693).

5.3. Εύλογες προσαρμογές

Απαγορευμένη μορφή διάκρισης συνιστά η άρνηση εύλογων προσαρμογών για τα άτομα με αναπηρία, με βάση το άρθρο 2 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και την περίπτωση η΄ της παρ. 2 του άρθρου 2 του ν. 4443/2016. **Ως εύλογες προσαρμογές νοούνται οι απαραίτητες και κατάλληλες τροποποιήσεις, ρυθμίσεις και ενδεδειγμένα μέτρα που απαιτούνται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση και οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος στον εργοδότη,[30] προκειμένου να διασφαλιστεί για τα άτομα με αναπηρίες ή χρόνιες παθήσεις η αρχή της ίσης μεταχείρισης.** Τα παραπάνω

29. Η γνωμάτευση ανέφερε ειδικότερα: «Κρίνεται ότι είναι σε θέση να ασκήσει υπεύθυνα και σταθερά βιοποριστικό επάγγελμα κατατασσόμενος στη θέση τακτικού προσωπικού (μόνιμου υπαλλήλου του κλάδου ΥΕ ΕΡΓΑΤΩΝ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ), προκειμένου να εκτελεί άπαντα ανεξαιρέτως τα καθήκοντα της θέσης αυτής, δηλαδή της αποκομιδής απορριμμάτων (χειρωνακτικά με τον ανάλογο εξοπλισμό που χορηγείται από το Δήμο), της αποκομιδής απορριμμάτων ως συνοδός σε απορριμματοφόρο όχημα, της αποκομιδής ογκωδών αντικειμένων, του καθαρισμού κοινόχρηστων χώρων».

30. Περ. θ΄ της παρ. 2 του άρθρου 2 και άρθρο 5 του ν. 4443/2016 (Α΄ 232).

βρίσκουν εφαρμογή στους όρους πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση, εν γένει, στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα, καθώς και την απόλυση.[31]

Στην πράξη, ωστόσο, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, ο Συνήγορος διαπιστώνει τη μη παροχή εύλογων προσαρμογών από τον εργοδότη ή έστω την έλλειψη εξοικείωσής του με ό,τι συνεπάγεται η συγκεκριμένη υποχρέωση, με αποτέλεσμα την αδυναμία ή δυσκολία του εργαζόμενου να ανταποκριθεί με επιτυχία στα καθήκοντα του. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί ο εργοδότης δεν γνωρίζει την εκ του νόμου υποχρέωση του για παροχή εύλογων προσαρμογών, είτε γιατί αντιλαμβάνεται την ανάγκη του εργαζόμενου με αναπηρία ή χρόνια πάθηση για εύλογες προσαρμογές, προκειμένου να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στα καθήκοντά του, ως απροθυμία ή ακαταλληλότητα για την άσκηση συγκεκριμένων καθηκόντων. Ως χαρακτηριστικές αναφέρονται οι ακόλουθες υποθέσεις.

Α) Άρνηση Δήμου για ανάθεση επί μέρους καθηκόντων σε εργάτη καθαριότητας με νοητική αναπηρία

Ο Συνήγορος διερεύνησε καταγγελία σχετικά με την άρνηση Δήμου της Αττικής να προχωρήσει σε διορισμό ατόμου, με διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή και ήπια νοητική στέρηση, σε θέση τακτικού προσωπικού κλάδου/ειδικότητας ΥΕ Εργατών Καθαριότητας. Ο αναφερόμενος είχε συμμετάσχει στην υπ' αριθμ. 3Κ/2018 προκήρυξη του Α.Σ.Ε.Π. για προσλήψεις προσωπικού σε Ο.Τ.Α. και, αρχικά, με βάση τον προσωρινό πίνακα αποτελεσμάτων, εργάστηκε ως εργάτης καθαριότητας σε διαφορετικό Δήμο για διάστημα 19 μηνών, χωρίς κατά το εν λόγω διάστημα να έχει προκύψει πλημμελής άσκηση των καθηκόντων του. Κατά τη διαδικασία διορισμού στο Δήμο της οριστικής του τοποθέτησης, ο αναφερόμενος παραπέμφθηκε στην αρμόδια Πρωτοβάθμια Υγειονομική Επιτροπή για την έκδοση της απαιτούμενης γνωμάτευσης περί καταλληλότητάς του για την άσκηση του συνόλου των καθηκόντων της θέσης. Έπειτα από παραπομπή από την Επιτροπή, εξετάστηκε από Διευθύντρια Ψυχιατρικής Κλινικής.

Η τελευταία πιστοποίησε ότι ο αναφερόμενος δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθεί στα καθήκοντα της αποκομιδής απορριμμάτων χειρωνακτικά, της αποκομιδής απορριμμάτων ως συνοδός σε απορριμματοφόρο όχημα και της αποκομιδής ογκωδών αντικειμένων, μπορούσε όμως να εργαστεί σε καθαρισμό κοινόχρηστων χώρων χειρωνακτικά, με τον ανάλογο εξοπλισμό από τον Δήμο, δεδομένου ότι στο παρελθόν είχε αυτού του είδους την εργασία. Πιστοποιήθηκε, επίσης, ότι η εργασία αυτού του είδους θα συνέβαλε στην περαιτέρω βελτίωση της ψυχικής

31. Άρθρο 3 παρ. 1 του ν. 4443/2016, περ. α' και γ'.

του υγείας. Εν τούτοις, η Επιτροπή γνωμάτευσε ακολούθως ότι ο αναφερόμενος δεν ήταν σε θέση να εκτελέσει το σύνολο των καθηκόντων της θέσης και ο Δήμος αρνήθηκε να εξετάσει έστω το ενδεχόμενο να απασχολήσει τον αναφερόμενο σε καθήκοντα τα οποία θα μπορούσε αποδεδειγμένα να εκτελεί. Παράλληλα, ο Δήμος δεν απέδειξε ότι δεν υπήρχαν ανάγκες για καθαριστές κοινόχρηστων χώρων ή οδοκαθαριστές.

Ο Δήμος θεώρησε πως η ενδεχόμενη προσαρμογή των καθηκόντων της θέσης στις δυνατότητες του ενδιαφερόμενου και η ανάθεση σε αυτόν μόνον των καθηκόντων εκείνων, τα οποία έχει την ικανότητα να εκτελεί, θα αποτελούσε παράνομη ενέργεια έναντι άλλων υποψηφίων που δεν θα συμμετείχαν σε μια αντίστοιχη προκήρυξη. **Ωστόσο, από τη στιγμή που ο προσφεύγων κρίθηκε διοριστέος στην επίμαχη προκήρυξη, η παράλειψη λήψης κατάλληλων μέτρων για τη διασφάλιση της ικανότητάς του να ανταποκριθεί σε συγκεκριμένα καθήκοντα της προκηρυχθείσας θέσης εργασίας στοιχειοθετεί, κατά την εκτίμηση του Συνηγόρου, διάκριση σε βάρος του σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία[32] και, υπό αυτή την έννοια, παράλειψη νόμιμης ενέργειας του Δήμου.**

Εν κατακλείδι, η αρμόδια υπηρεσία δεν απέδειξε ότι εξάντλησε κάθε περιθώριο προκειμένου να καταστεί δυνατή η πρόσληψη του ενδιαφερόμενου, λαμβανομένου υπόψη ότι αποδεδειγμένα διέθετε την ικανότητα ανταπόκρισης σε συγκεκριμένα καθήκοντα της προκηρυχθείσας θέσης. Κατόπιν των ανωτέρω, ο Συνήγορος εκπόνησε Πόρισμα και κάλεσε τον Δήμο να προβεί στην ολοκλήρωση της διαδικασίας πρόσληψης του ενδιαφερόμενου (υπόθεση ΦΥ 281053).

Β) Υποχρέωση μέριμνας του εργοδότη να λάβει μέτρα εύλογων προσαρμογών

Εργαζόμενη που έπασχε από επιληψία τοποθετήθηκε σε θέση εργάτριας σε επιχείρηση επεξεργασίας και τυποποίησης ελαιών, αρχικά στην παραγωγή και στη συνέχεια στο πλύσιμο των βαρελιών. Η εργαζόμενη ανέφερε ότι είχε ενημερώσει εξαρχής για την πάθησή της και την ανάγκη να παραμένει σε κλειστό χώρο κατά την εκτέλεση της εργασίας της, αλλά η επιχείρηση δεν παρέλαβε τα δικαιολογητικά που προσκόμισε σε σχέση με την πάθησή της και, αργότερα, την μετακίνησε για να εργαστεί σε εξωτερικό χώρο. Η εργαζόμενη υποστήριξε ότι η απασχόλησή της σε εξωτερικό χώρο, κάτω από τον ήλιο, είχε ως αποτέλεσμα την επιδείνωση του προβλήματος υγείας της και την αύξηση της φαρμακευτικής αγωγής που λαμβάνει.

32. Άρ. 5 του ν. 4443/2016 (Α΄ 232).

Στην εργατική διαφορά που διεξήχθη, κατόπιν της απόλυσης της εργαζομένης, ο εργοδότης υποστήριξε ότι ο βασικός λόγος απόλυσης ήταν ότι «ζητούσε σε κάθε πόστο-θέση εργασίας αλλαγή γιατί δεν μπορούσε». Στη συνέχεια, ο εργοδότης υποστήριξε ότι δεν είχε ποτέ ενημερωθεί για τα προβλήματα υγείας της εργαζόμενης, για τα οποία ενημερώθηκε για πρώτη φορά από το αρμόδιο Τμήμα Επιθεώρησης Εργασιακών Σχέσεων, και ότι μοναδικό αίτημά της ήταν να εργάζεται σε πρωινό ωράριο, χωρίς την επίκληση λόγων υγείας ή την προσκόμιση ιατρικών στοιχείων, το οποίο έγινε αποδεκτό. Όσον αφορά την επαφή με τον ήλιο, υποστήριξε ότι δεν ήταν άμεση διότι εργαζόταν κάτω από το υπόστεγο, ενώ η ηλιοφάνεια τους μήνες αυτούς ήταν περιορισμένη.

Ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι ο εργοδότης, μολονότι ισχυρίσθηκε ότι δεν γνώριζε το πρόβλημα υγείας της εργαζομένης πριν την λύση της εργασιακής σχέσης και της καταγγελίας στο αρμόδιο Τμήμα Επιθεώρησης Εργασιακών Σχέσεων, δεν απέδειξε ότι έλαβε μέριμνα να εξετάσει το ενδεχόμενο των αναγκαίων εύλογων προσαρμογών, δεδομένου ότι η εργαζόμενη ζητούσε την αλλαγή της θέσης εργασίας λόγω αδυναμίας εκτέλεσης των καθηκόντων της.

Περαιτέρω, συνεκτιμώντας ότι α) η εργαζόμενη δεν επιθυμούσε να επιστρέψει στην εργασία της, β) η εργασία σε εξωτερικό στεγασμένο χώρο κατά τους μήνες Μάρτιο-Μαϊο, σε περιοχή όπου η μέση τιμή της θερμοκρασίας δεν ξεπερνά τους 19 και 24 βαθμούς αντίστοιχα και η ηλιοφάνεια είναι σποραδική, δεν ισοδυναμεί με έκθεση σε ηλιοφάνεια, δηλαδή σε συνθήκες που δύνανται να επιδεινώσουν την υγεία της ενδιαφερόμενης και γ) το γεγονός ότι από τα ιατρικά πιστοποιητικά που προσκόμισε η εργαζόμενη δεν προέκυψε η επιδείνωση της υγείας της, ο Συνήγορος εισηγήθηκε στην Επιθεώρηση Εργασίας την παροχή συστάσεων ως προς την επιμελή τήρηση της υποχρέωσης πρόνοιας του εργοδότη και την τήρηση της νομοθεσίας για την απαγόρευση των διακρίσεων, καθώς και τη λήψη μέτρων εύλογων προσαρμογών (υπόθεση ΦΥ 283938).

5.4. Θετική δράση

Η θετική δράση συνδέεται με το ιδεώδες της ουσιαστικής ισότητας και με τη διαπίστωση ότι η τυπική ισότητα, ως αποχή από τις διακρίσεις, δεν αρκεί από μόνη της να άρει τη μειονεκτικότητα που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία ως αποτέλεσμα των συστημικών διακρίσεων. Στον τομέα της απασχόλησης -με κριτήριο τις αναφορές που υποβάλλονται στο Συνήγορο- η ειδική ποσόστωση υπέρ των ατόμων με αναπηρίες στις προσλήψεις στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα είναι, εδώ και δεκαετίες, το μέτρο θετικής δράσης που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο εν-

διαφέρον της συγκεκριμένης ομάδας, ακολουθούμενο από την παροχή κινήτρων σε εργοδότες του ιδιωτικού τομέα για πρόσληψη ατόμων με αναπηρία.

Α) Ενεργοποίηση διατάξεων του ν. 2643/1998 για προσλήψεις στο δημόσιο τομέα

Η διαδικασία προσλήψεων με βάση τον ν. 2643/1998 (Α΄ 220) και την ειδική ποσόστωση για άτομα με αναπηρία στις προσλήψεις του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα δεν είχε ενεργοποιηθεί από το 2014, με αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός θέσεων που προορίζονταν για τη συγκεκριμένη κατηγορία να παραμένει κενός. Σε συνέχεια αναφορών που υποβλήθηκαν από το τέλος του 2020, **ο Συνήγορος, απευθυνόμενος στο Υπουργείο Εργασίας, υπέδειξε ενδεικτικά θέσεις που είχαν προβλεφθεί τα τελευταία τρία (3) χρόνια και ζήτησε να ενημερωθεί για τις ενέργειες στις οποίες προτίθεται το Υπουργείο να προβεί, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, για την πλήρωση του συνόλου των θέσεων αυτής της κατηγορίας.**

Η διαδικασία πλήρωσης των θέσεων ξεκίνησε με τη δημοσίευση, στις 28 Ιουλίου 2021, της σχετικής απόφασης[33] του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και η υποβολή των αιτήσεων πραγματοποιήθηκε το διάστημα από την 1η Σεπτεμβρίου μέχρι τις 5 Οκτωβρίου 2021.[34]

Β) Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και Ο.Α.Ε.Δ.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και, ειδικότερα, ο στόχος 14 (Εργασία και Απασχόληση για όλους) προέβλεπε την τροποποίηση του Προγράμματος επιχορήγησης επιχειρήσεων και εργοδοτών για την απασχόληση, σε θέσεις πλήρους και μερικής απασχόλησης, 2.000 ανέργων Ατόμων Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων. Η παροχή κινήτρων περιελάμβανε αύξηση της επιχορήγησης νέας θέσης εργασίας από 70% σε 90% του συνολικού -μισθολογικού και μη- κόστους (συμπεριλαμβανομένων των δώρων Χριστουγέννων, Πάσχα και του επιδόματος αδείας στον ιδιωτικό τομέα), αύξηση στο μέγιστο ποσό επιχορήγησης (από τα 700 στα 800 ευρώ για θέση πλήρους απασχόλησης και από τα 350 στα 400 ευρώ μηνιαίως για θέση μερικής απασχόλησης) και, τέλος, απάλειψη της προϋπόθεσης δίμηνης εγγραφής στα μητρώα ανέργων ή της δέσμευσης απασχόλησης μετά τη λήξη της επιχορήγησης για τους μη μακροχρόνια ανέργους, ώστε να μπορούν να προσληφθούν όλοι οι εγγεγραμμένοι άνεργοι που προέρχονται από Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες.

---

33. ΥΑ 52310/18.7.2021 (Β΄3362).

34. Βλ. Ειδική Έκθεση 2020 Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, σελ. 55.

Με τις νέες προβλέψεις, η δυνατότητα πρόσληψης άνεργων ατόμων με αναπηρία επεκτάθηκε, πέραν των επιχειρήσεων των Δήμων/Περιφερειών και των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, και σε δημόσιες επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς που ασκούν οικονομική δραστηριότητα. Δόθηκε δε η δυνατότητα στις επιχειρήσεις και τους συνεταιρισμούς που εντάσσονται στο εν λόγω πρόγραμμα να ενταχθούν και στο Πρόγραμμα Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας. Στόχος του προγράμματος ήταν αφενός η αύξηση του ρυθμού κάλυψης των θέσεων με αντίστοιχη μείωση του αριθμού εγγεγραμμένων ανέργων που είναι Άτομα με Αναπηρίες, αφετέρου η ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές του Ο.Α.Ε.Δ.

Μετά τις τροποποιήσεις[35] που επήλθαν στην υπ' αρ. 38839/838/22.08.2017 (Β΄2963) κοινή υπουργική απόφαση «Ειδικό Πρόγραμμα ενίσχυσης εργοδοτών για την πρόσληψη 2.000 ανέργων Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ), Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο και Πρόγραμμα Επιχορήγησης 50 θέσεων Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ)», οι κατηγορίες των ωφελουμένων του Προγράμματος διευρύνθηκαν, με αποτέλεσμα να περιληφθούν και οι άνεργες γυναίκες θύματα έμφυλης βίας, τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων και άτομα εγγεγραμμένα στο Εθνικό Μητρώο Ανηλίκων του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) που συνεχίζουν να διαμένουν μετά την ενηλικίωσή τους σε Μονάδες Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας.

Άνεργοι/άνεργες με αναπηρία προσέφυγαν στο Συνήγορο του Πολίτη διαμαρτυρόμενοι, καθώς είχαν προσπαθήσει -χωρίς αποτέλεσμα- να ενημερώσουν επιχειρήσεις της Τοπικής Αυτοδιοίκησης α΄ και β΄ βαθμού αλλά και επιχειρήσεις και φορείς του Δημοσίου ως προς το Πρόγραμμα για την πρόσληψη Ατόμων με Αναπηρίες, προκειμένου να ενταχθούν σε αυτό ως ωφελούμενοι. Οι αρμόδιες υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. ενημέρωναν τα άτομα με αναπηρία ότι πρέπει να αναζητήσουν οι ίδιοι τις επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται να τους προσλάβουν. Το πρόγραμμα, ωστόσο, δεν εξελισσόταν ικανοποιητικά με συνέπεια την επιμήκυνση της οικονομικής τους επισφάλειας.

35. Με τις υπ' αρ. 2551/43/17.01.2019 (Β' 66), 27354/622/06.07.2020 (Β' 2800), 42632/22.6.2021 (Β' 2711), 52170/1317/05.03.2021 (Β' 899) και 4808/18.1.2022 (Β΄137) Αποφάσεις.

Ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στους αρμόδιους υπουργούς, επισημαίνοντας ότι:

- Το ειδικό Πρόγραμμα ενίσχυσης εργοδοτών για την πρόσληψη ανέργων Ατόμων με Αναπηρίες, Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο φαίνεται να απευθύνεται σήμερα μόνο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και όχι σε φορείς και Οργανισμούς του Δημοσίου, αφήνοντας για περισσότερο χρόνο εκτός εργασίας τα άτομα με αναπηρία. **Οι φορείς του Δημοσίου και οι Οργανισμοί δεν γνωρίζουν για το πρόγραμμα και δεν δύνανται να συμμετέχουν σε αυτό,** καθώς θα πρέπει να προβλέψουν εγκαίρως τη συμμετοχή τους και να προκαταβάλουν τις απαραίτητες εισφορές και δαπάνες πριν λάβουν την επιχορήγηση.
- Θα πρέπει **να εξετασθεί η δυνατότητα εφαρμογής του Προγράμματος με ειδική στόχευση στα άτομα με αναπηρία και να αναπτυχθεί κατάλληλος στρατηγικός σχεδιασμός ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης** των δικαιούχων φορέων. Τα προγράμματα προς όλες τις Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες δεν μπορούν να έχουν αποτελεσματικότητα χωρίς να εφαρμοστεί συγκεκριμένη πολιτική ενημέρωσης και προώθησης. Η διάδοση των προγραμμάτων του Οργανισμού προς τους εργοδότες προϋποθέτει συνέργειες, ενώ οι δικαιούχοι φορείς θα πρέπει να κατανοούν τις λεπτομέρειες των παροχών αλλά και το σημαντικό πλαίσιο της παρέμβασης ειδικά για τα άτομα με αναπηρία.
- Ο Ο.Α.Ε.Δ. μπορεί να αξιοποιήσει τη μεγάλη εμπειρία που διαθέτει από την υλοποίηση προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα και να αναπτύξει μια πολιτική ενημέρωσης που δεν θα περιορίζεται σε ένα πρόγραμμα Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ) που απευθύνεται κυρίως σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, **τα άτομα με αναπηρία θα πρέπει να καλύψουν θέσεις κατάλληλες σε σχέση με τα προσόντα τους** και όχι απλά να καταλάβουν μια θέση εργασίας. Είναι απαραίτητο να διασφαλιστούν οι εγκεκριμένοι πόροι και τα απαραίτητα μέσα στον Ο.Α.Ε.Δ. προκειμένου, στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών που εφαρμόζει, **να χαρτογραφηθεί ο άνεργος καταγεγραμμένος πληθυσμός των ατόμων με αναπηρία ανά ηλικία, φύλο, εκπαίδευση, κατηγορία αναπηρίας/βαθμό σωματικής και διανοητικής ικανότητας.**

Μετά από πέντε τροποποιήσεις της οικείας Δημόσιας Πρόσκλησης, τα άτομα με αναπηρία διαπιστώνουν ότι οι Δήμοι δεν έχουν πλέον Ν.Π.Ι.Δ. που ασκούν τακτικά οικονομική δραστηριότητα, αρκετές δημόσιες επιχειρήσεις έχουν σταματήσει να λειτουργούν, ενώ Αναπτυξιακοί Οργανισμοί, οι οποίοι έδειξαν ενδιαφέρον για την πρόσληψη ατόμων με αναπηρία, δεν εντάσσονται στο εν λόγω πρόγραμμα. Τέλος,

σε επικοινωνία της Αρχής με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ., προέκυψε ότι οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα προτιμούν την πρόσληψη ατόμων προερχόμενων από τις λοιπές κοινωνικές κατηγορίες του προγράμματος και όχι τα άτομα με αναπηρία (υποθέσεις ΦΥ 278289, 305417).

6 Ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης και κοινωνική προστασία

Το άρθρο 28 της ΣΔΑμεΑ δεσμεύει τα κράτη μέρη να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης, καθώς και το δικαίωμα της συνεχούς βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσής τους. Τα κράτη οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία και την προώθηση αυτού του δικαιώματος, χωρίς διάκριση λόγω της αναπηρίας. Επίσης, οφείλουν να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική προστασία και στην απόλαυσή του χωρίς διάκριση λόγω της αναπηρίας, καθώς και να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για να εγγυηθούν και να προωθήσουν το δικαίωμα αυτό.

Τα θέματα που άπτονται της κοινωνικής προστασίας των ατόμων με αναπηρία αποτελούν διαχρονικά σημαντικό μέρος της ύλης του Συνηγόρου. Ως πλέον χαρακτηριστικές διαπιστώσεις ή παρεμβάσεις του Συνηγόρου για το 2021 αναφέρονται οι ακόλουθες.

6.1. Ελλιπής συνεργασία ΟΠΕΚΑ και e-ΕΦΚΑ και προβλήματα κατά την επεξεργασία αιτήσεων παροχής οικονομικών ενισχύσεων

Κατόπιν εξέτασης πληθώρας αναφορών πολιτών, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει διαπιστώσει κενά στη συνεργασία και το συντονισμό των υπηρεσιών των φορέ-

ων Ο.Π.Ε.Κ.Α. και e-ΕΦΚΑ αναφορικά με τη χορήγηση παροχών και επιδομάτων αναπηρίας, ενώ έχει εντοπίσει και σημαντικό έλλειμμα ορθής και πλήρους ενημέρωσης των πολιτών ως προς τις προϋποθέσεις και το είδος των παροχών που δικαιούνται από τον κάθε φορέα.

Συγκεκριμένα, διαπιστώνεται **υπέρμετρη καθυστέρηση στη διεκπεραίωση αιτήσεων** χορήγησης προνοιακών οικονομικών ενισχύσεων βαριάς αναπηρίας, παραπληγίας–τετραπληγίας, κ.λ.π. από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α., λόγω καθυστέρησης των αντίστοιχων υπηρεσιών του e-ΕΦΚΑ να χορηγήσουν βεβαίωση περί μη θεμελίωσης ασφαλιστικού δικαιώματος λήψης σύνταξης αναπηρίας, εξωιδρυματικού επιδόματος κ.ο.κ.. Κατ' αποτέλεσμα, τα άτομα με αναπηρία αποστερούνται τις αναγκαίες για τη διαβίωσή τους προνοιακές παροχές για σημαντικό χρονικό διάστημα, ακόμα και πέραν του έτους.

Περαιτέρω, λόγω ελλιπούς πληροφόρησης ή και εσφαλμένων οδηγιών εκ μέρους των υπηρεσιών των φορέων, καθώς και άγνοιας των πολιτών ως προς τις πολύπλοκες και σύνθετες διαδικασίες και το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη χορήγηση ασφαλιστικών και προνοιακών παροχών, **παρατηρείται συχνά το φαινόμενο τα άτομα με αναπηρία να υποβάλλουν αίτηση στον Ο.Π.Ε.Κ.Α. για προνοιακό επίδομα/οικονομική ενίσχυση αναπηρίας, ενώ έχουν τις ασφαλιστικές προϋποθέσεις για λήψη αναπηρικής σύνταξης ή εξωιδρυματικού επιδόματος ή επιδόματος απόλυτης αναπηρίας από τον ασφαλιστικό φορέα. Αντιστρόφως, παρατηρείται ότι πολίτες, αντί να απευθύνονται στον Ο.Π.Ε.Κ.Α., απευθύνονται στον ασφαλιστικό φορέα δίχως να θεμελιώνουν τις ασφαλιστικές προϋποθέσεις,** με αποτέλεσμα να διαπιστώνεται η αναρμοδιότητα μετά την πάροδο ιδιαίτερα μακρού χρονικού διαστήματος (συχνά πέραν του έτους). Ο αρμόδιος φορέας χορηγεί τελικά την παροχή, από την ημερομηνία όμως που επιλήφθηκε και όχι από την αρχική ημερομηνία υποβολής της αίτησης στον αναρμόδιο φορέα, με συνέπεια οι δικαιούχοι να χάνουν παροχές ιδιαίτερα μεγάλου ύψους. Η Αρχή έχει επισημάνει τα ανωτέρω στις αρμόδιες υπηρεσίες και αναμένει τις ενέργειές τους.

6.2. Υπέρμετρη καθυστέρηση έκδοσης αποφάσεων απονομής συντάξεων αναπηρίας και επιδομάτων

Ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε και αυτή τη χρονιά σημαντικό αριθμό αναφορών από πολίτες που διαμαρτύρονταν για υπέρμετρη καθυστέρηση έκδοσης αποφάσεων απονομής συντάξεων αναπηρίας, χορήγησης εξωιδρυματικών επιδομάτων και επιδομάτων απόλυτης αναπηρίας. Από την διερεύνηση των αναφορών, διαπιστώθηκε ότι το χρονικό διάστημα έκδοσης απόφασης από τον e-ΕΦΚΑ υπερέβαινε το έτος στην πλειοψηφία των αναφερόμενων περιπτώσεων, ενώ διαπιστώ-

θηκαν και περιπτώσεις ασφαλισμένων στους πρώην φορείς ασφάλισης Ο.Α.Ε.Ε. και Ο.Γ.Α., στις οποίες η καθυστέρηση υπερέβαινε ακόμα και τα δύο έτη. Επίσης, υπέρμετρη καθυστέρηση παρατηρήθηκε και σε περιπτώσεις παράτασης των συντάξεων αναπηρίας, παρ' ότι σε αυτές δεν χωρεί εκ νέου έλεγχος ασφαλιστικών προϋποθέσεων, αλλά πρόκειται για απλή διοικητική διαδικασία έκδοσης πράξης παράτασης της ασφαλιστικής παροχής.

Οι καθυστερήσεις εντάθηκαν κατά το μεταβατικό στάδιο συγχώνευσης μονάδων και μεταφοράς αρμοδιοτήτων, στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης του e-ΕΦΚΑ, χωρίς να έχει εξασφαλιστεί επαρκής στελέχωση, κατάλληλη μηχανογραφική υποστήριξη και σαφής ενημέρωση του προσωπικού για το χειρισμό και την διεκπεραίωση των αιτήσεων. Ο Συνήγορος του Πολίτη διαμεσολάβησε με επιτυχία σε σημαντικό αριθμό υποθέσεων, καθώς διεκπεραιώθηκαν επί μακρόν εκκρεμούσες υποθέσεις. Περαιτέρω, **η Αρχή, στο πλαίσιο προστασίας του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία για ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης, επισήμανε στον e-ΕΦΚΑ την αναγκαιότητα λήψης συγκεκριμένων μέτρων,** λ.χ έκδοση διευκρινιστικών οδηγιών όπου απαιτούνται, απλούστευση διαδικασιών και ολοκληρωμένη ηλεκτρονική διαχείριση των αιτημάτων, γενικευμένη χορήγηση προσωρινής παροχής, κ.α.

6.3. Φορολογική αντιμετώπιση συντάξεων αλλοδαπής

Συνταξιούχος που λαμβάνει δυο αναπηρικές συντάξεις, κύρια και επικουρική, από ασφαλιστικούς συνταξιοδοτικούς φορείς της Γερμανίας, ανέφερε στο Συνήγορο ότι η Δ.Ο.Υ. αρνήθηκε να του χορηγήσει τις φοροαπαλλαγές που προβλέπονται για τις αντίστοιχες απολαβές ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα, επειδή το εισόδημα προερχόταν από την αλλοδαπή.

Με έγγραφό του προς την Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων, ο Συνήγορος ζήτησε πληροφόρηση ως προς τη φορολογική αντιμετώπιση των συντάξεων, υπενθυμίζοντας προκαταρκτικά ότι η Ελλάδα έχει υπογράψει με την Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γερμανίας Σύμβαση Αποφυγής Διπλής Φορολογίας, η οποία ρυθμίζει τη φορολόγηση των συντάξεων, των μισθωτών υπηρεσιών, των μερισμάτων, των τόκων και των δικαιωμάτων, κ.α. Με βάση την ανωτέρω Σύμβαση, συντάξεις και περιοδικές παροχές που αποκτώνται από κάτοικο της Ελλάδος και προέρχονται από πηγές εντός Γερμανίας φορολογούνται μόνο στην Ελλάδα (και αντιστρόφως), ενώ συντάξεις/περιοδικές παροχές που καταβάλλει το ελληνικό Δημόσιο φορολογούνται μόνο στην Ελλάδα και συντάξεις/περιοδικές παροχές που καταβάλλει το γερμανικό Δημόσιο φορολογούνται μόνο στην Γερμανία.

Το έγγραφο του Συνηγόρου διαβιβάστηκε στη Διεύθυνση Εφαρμογής Άμεσης Φορολογίας της Α.Α.Δ.Ε., η οποία απάντησε ότι, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία και τη σχετική απόφαση[36] του Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε., έχει οριστεί, μεταξύ άλλων, ότι «(...) οι μισθοί, οι συντάξεις και η πάγια αντιμισθία που χορηγούνται σε ανάπηρους με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον ογδόντα τοις εκατό (80%) απαλλάσσονται από τον φόρο, σύμφωνα με την περιπτ. ε΄ της παρ. 2 του άρθρ. 14 του ΚΦΕ. Ελλείψει ρητής διάκρισης στον νόμο, αυτά τα εισοδήματα είναι απαλλασσόμενα του φόρου, ανεξάρτητα από το αν αποκτώνται από φορολογικό κάτοικο Ελλάδας ή αλλοδαπής, εφόσον προσκομίζονται τα οριζόμενα δικαιολογητικά. Επιπλέον, οι φορολογικοί κάτοικοι αλλοδαπής που αποκτούν εισόδημα στην Ελλάδα και παρουσιάζουν βαριές κινητικές αναπηρίες σε ποσοστό από ογδόντα τοις εκατό (80%) και άνω ή είναι ολικώς τυφλοί, απαλλάσσονται από την ειδική εισφορά αλληλεγγύης, για όλες τις κατηγορίες εισοδημάτων τους, εφόσον κατέχουν τα οριζόμενα δικαιολογητικά, καθόσον η παραγρ. 2 του άρθρου 43Α του ΚΦΕ δεν κάνει διάκριση μεταξύ των φορολογικών κατοίκων ημεδαπής και αλλοδαπής.».

Με βάση την απάντηση της Α.Α.Δ.Ε. προκύπτει ότι, ελλείψει ρητής διάκρισης στις οικείες διατάξεις, το εισόδημα από σύνταξη αλλοδαπής που αποκτά φορολογικός κάτοικος ημεδαπής, ολικά τυφλός ή βαριά κινητικά ανάπηρος με αναπηρία από 80% και άνω, απαλλάσσεται του φόρου και της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης.

Εν τέλει πραγματοποιήθηκε νέα εκκαθάριση των δηλώσεων από τη Δ.Ο.Υ. και χορηγήθηκαν στον ενδιαφερόμενο οι προβλεπόμενες απαλλαγές (υπόθεση ΦΥ 294947).

36. Α.1070/2020 (ΑΔΑ: 699Ε46ΜΠ3Ζ-Ξ5Δ).

7 Πανδημία

7.1. Υποχρεωτικός εμβολιασμός παιδιών με αναπηρίες για ένταξη σε δομές ανοιχτής κοινωνικής φροντίδας

Την Αρχή απασχόλησε το ζήτημα της υποχρεωτικότητας εμβολιασμού παιδιών και ενηλίκων με αναπηρίες που τέθηκε ως προϋπόθεση -στη βάση διάταξης νόμου και σχετικής εγκυκλίου- για την ένταξη σε Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Ατόμων με Αναπηρία (Κ.Δ.Α.Π.ΑμεΑ) και σε Κέντρα Διημέρευσης και Ημερήσιας Φροντίδας (Κ.Δ.Η.Φ.). Η Αρχή, κατόπιν σχετικών αναφορών γονέων, προώθησε έγγραφο στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, αναδεικνύοντας τα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν, ανεξαρτήτως των υιοθετούμενων απόψεων ως προς το ζήτημα του εμβολιασμού κατά του COVID-19.

Η Αρχή υπογράμμισε στους αναφερόμενους ότι, στο βαθμό που το ζήτημα του εμβολιασμού ενέχει επιστημονική ιατρική κρίση, εκφεύγει της αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη. Όπως άλλωστε εξηγήθηκε στους γονείς, η αρμοδιότητα της επιστημονικής κρίσης για τον εμβολιασμό, την επικινδυνότητα και τις ενδεχόμενες συνέπειές του άνηκε στην Εθνική Επιτροπή Εμβολιασμών, η οποία είχε ήδη αποφανθεί με βάση τα έως τότε επιστημονικά δεδομένα. **Η πρόθεση, ωστόσο, του νομοθέτη να επιβάλει υποχρεωτικότητα εμβολιασμού σε πληθυσμό ανηλίκων με βαριές αναπηρίες -σε αντίθεση με τα ισχύοντα για τους συνομήλικούς τους, αλλά και τμήματα του ενήλικου πληθυσμού- προβλημάτισε την Αρχή.**

Συγκεκριμένα, οι νομικοί και δικαιοπολιτικοί προβληματισμοί που τέθηκαν αναφορικά με τη θεσμοθετημένη υποχρεωτικότητα του εμβολιασμού για επιτακτικούς λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας σε ανήλικα και ενήλικα άτομα με αναπηρίες, τα οποία λαμβάνουν υπηρεσίες σε δομές ανοιχτής φροντίδας (Κ.Δ.Α.Π.ΑμεΑ και Κ.Δ.Η.Φ.), αφορούσαν τις εξής πτυχές:

- η έκδοση εγκυκλίου δεν αντικαθιστά την προβλεφθείσα -βάσει νομοθετικής εξουσιοδότησης- θέσπιση κανονιστικού πλαισίου,
- το γεγονός ότι η Εθνική Επιτροπή Εμβολιασμών έκρινε ότι συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα (παιδιά εφηβικής ηλικίας) δύναται να εμβολιαστεί, δεν συνεπάγεται και την άνευ άλλου τινός θέσπιση του υποχρεωτικού εμβολιασμού συγκεκριμένης κατηγορίας παιδιών, δίχως μάλιστα να εξεταστούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ευάλωτου και ετερογενή πληθυσμού παιδιών με αναπηρίες,
- η ίδια επιτροπή, εξάλλου, τόνιζε ότι για τον εμβολιασμό των παιδιών είναι απαραίτητη η ενημερωμένη συγκατάθεση των γονέων, όπως προβλέπει και ο Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας αναφορικά με τους ανήλικους,
- η γραμματική διατύπωση της διάταξης φανερώνει ότι η διάταξη είχε, καταρχάς, ως σκοπό την προφύλαξη ατόμων που διαβιούν μαζί μόνιμα υπό τη φροντίδα της Πολιτείας, σε δομές κλειστής και όχι ανοιχτής κοινωνικής φροντίδας,
- σε κάθε περίπτωση, για τα άτομα με αναπηρίες που δεν τελούν υπό τη φροντίδα της Πολιτείας και λαμβάνουν υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας σε ανοιχτές δομές, οι έχοντες τη γονική μέριμνα ή τη δικαστική συμπαράσταση και τη φροντίδα τους, αν όχι οι ίδιοι, αποφασίζουν νομίμως και όχι οι εκπρόσωποι της Πολιτείας,
- η διάταξη περιλαμβάνει έμμεσα τους ανήλικους με αναπηρία, χωρίς αυτό να προκύπτει ρητά, ενώ για κάθε παρόμοιο μέτρο που αφορά σε παιδιά θα έπρεπε να διασφαλίζεται αυξημένη προστασία στη βάση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού,
- **η υποχρεωτικότητα εμβολιασμού κατά του COVID-19 δεν περιλαμβάνει όλους τους ανήλικους, αλλά μόνο παιδιά με σοβαρές αναπηρίες, τα οποία υφίστανται διάκριση στη βάση της αναπηρίας τους,** καθώς ο ανήλικος πληθυσμός βρίσκεται με άνισο τρόπο εκτεθειμένος απέναντι σε ενδεχόμενους κινδύνους του εμβολιασμού, αντίθετα με ό,τι επιτάσσουν νομοθετήματα αυξημένης ισχύος[37],

37. ν. 2101/1992 (Α΄ 192), ν. 4074/2012 (Α' 88).

- δεν έχει επιβληθεί υποχρεωτικότητα εμβολιασμού κατά του COVID-19 στο σύνολο του ενήλικου πληθυσμού «για επιτακτικούς λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας» κατά τη διάρκεια της πανδημίας, με συνέπεια να είναι δικαιοπολιτικά επισφαλής η επιβολή υποχρεωτικού εμβολιασμού σε ανήλικα άτομα, χρήζοντα αυξημένης προστασίας, ευρισκόμενα σε φάση ανάπτυξης και πιο ευάλωτα από τον ενήλικο πληθυσμό,
- τα παιδιά με αναπηρίες μπορεί να έχουν ειδικές νευρολογικές ή άλλες συνοδευτικές παθήσεις, οι συνέπειες του εμβολιασμού επί των οποίων δεν είναι ακόμα γνωστές ώστε να διασφαλίζεται επαρκώς η προστασία τους,
- δεν έχουν ληφθεί υπόψη οι ειδικές συνέπειες που ενδέχεται να έχει η εφαρμογή μίας διάταξης μείζονος κοινωνικής σημασίας για άτομα με αναπηρίες, σύμφωνα και με τη νομοθεσία που προβλέπει τη συμβατότητα κάθε νομοθετικής διάταξης με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία[38],
- το προσωπικό των δομών κοινωνικής φροντίδας υποχρεούται να εμβολιαστεί, κατά συνέπεια δεν αιτιολογείται επαρκώς με ποιο τρόπο τα ανεμβολίαστα παιδιά με αναπηρίες που έρχονται σε επαφή μόνο με εμβολιασμένο προσωπικό σε Κ.Δ.Α.Π.ΑμεΑ ή Κ.Δ.Η.Φ. αποτελούν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία περισσότερο από τα παιδιά στα σχολεία, πολλώ δε μάλλον όταν το εκπαιδευτικό προσωπικό δεν είναι υποχρεωτικά εμβολιασμένο ενώ ο συγχρωτισμός είναι πολύ μεγαλύτερος,
- τυχόν αποκλεισμός από τις υποστηρικτικές δομές ανοιχτής κοινωνικής φροντίδας κατά το χρονικό διάστημα της πανδημίας ελλοχεύει κινδύνους για τα παιδιά με αναπηρίες, καθώς οι δομές αυτές υποστηρίζουν το άτομο και τις οικογένειες ενάντια σε ενδεχόμενο κοινωνικό αποκλεισμό, παραμέληση, βία και ιδρυματοποίηση,
- σε αντίστοιχες δομές κοινωνικής φροντίδας παιδιών χωρίς αναπηρίες, όπως τα Κ.Δ.Α.Π., δεν προβλέπεται καν εμβολιασμός του προσωπικού,
- τα μέτρα πρόληψης κατά του κορονοϊού δεν είναι συνεκτικά, καθώς τα ίδια παιδιά που καλούνται να εμβολιαστούν υποχρεωτικά, προκειμένου να γίνουν δεκτά σε Κ.Δ.Α.Π.ΑμεΑ, φοιτούν σε γενικά ή ειδικά σχολεία όπου ο αριθμός παιδιών -ανά τάξη και εκτός αιθουσών- είναι μεγαλύτερος, χωρίς να υφίσταται παρόμοια υποχρέωση εμβολιασμού για τα παιδιά ή τους εκπαιδευτικούς.

38. ν. 4074/2012 (Α΄ 88), ν. 4488/2017 (Α΄ 137).

Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων φαίνεται να έκανε εν μέρει δεκτή την άποψη της Αρχής. Κατόπιν έκδοσης τροποποιητικής υπουργικής απόφασης[39], επεκτάθηκαν -πέρα από συγκεκριμένες παθήσεις- οι λόγοι απαλλαγής φυσικών προσώπων από τον εμβολιασμό κατά του COVID-19, με την πρόβλεψη (άρθρο 1 παρ. 2) ότι εξαιρούνται από την εφαρμογή του υποχρεωτικού μέτρου του εμβολιασμού κατά του κορωνοϊού COVID-19 «... περ. ζ) Τα άτομα με αναπηρία που αδυνατούν να υποβληθούν στη διαδικασία του εμβολιασμού για αντικειμενικούς λόγους, που σχετίζεται με την πραγματική τους κατάσταση, ως συνέπεια των παθήσεών τους, όπως οι βαριές περιπτώσεις αυτισμού και επιληψίας, με αιτιολογημένη εισήγηση του θεράποντος ιατρού τους και κατόπιν έγκρισης από τις επιτροπές της παρ. 4.».

7.2. Αίτημα για εμβολιασμό κατά του COVID-19 τέκνων με σοβαρές αναπηρίες

Ο Συνήγορος δέχθηκε αναφορά γονέα παιδιού με βαριά αναπηρία, ο οποίος διαμαρτυρόταν για τη μη ανταπόκριση του Υπουργείου Υγείας καθώς και του Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας στο αίτημά του για ένταξη του τέκνου του στις ομάδες ατόμων υψηλού ή αυξημένου κινδύνου για εμβολιασμό κατά του COVID-19. Ο γονέας ήταν ιδιαίτερα ανήσυχος ότι το τέκνο του, λόγω των πολλαπλών παθήσεών του, της πρόσφατης νόσησής του με πνευμονία και των αναπνευστικών προβλημάτων λόγω κατάκλισης, δεν θα μπορούσε να ανακάμψει σε περίπτωση σοβαρής νόσησης.

Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος εγγράφως προς τη Γενική Γραμματεία Δημόσιας Υγείας και τη Γενική Γραμματεία Υπηρεσιών Υγείας (Αυτοτελές Τμήμα Προστασίας Δικαιωμάτων Λιπτών Υπηρεσιών Υγείας), ζήτησε να εξεταστεί άμεσα το θέμα, καθώς το τέκνο ήταν ανήλικο, ως εκ τούτου δεν περιλαμβανόταν στην ηλεκτρονική πλατφόρμα για τη διασφάλιση του εμβολίου στο επόμενο χρονικό διάστημα. Το τέκνο ήταν άνω των 17 ετών, με ποσοστό αναπηρίας 96% εφ'όρου ζωής στη βάση διάγνωσης βαριάς νοητικής υστέρησης, σπαστικής τετραπληγίας σε έδαφος βρεφικής εγκεφαλικής παράλυσης, κινητικής αναπηρίας, αναπηρίας όρασης και χρόνιας επιληψίας.

Η Αρχή, χωρίς να παρεμβαίνει στο τεχνικό ιατρικό θέμα, ζήτησε στη βάση της αυξημένης ευαλωτότητας του παιδιού λόγω των πολλαπλών παθήσεων, των συνθηκών πλήρους εξάρτησης της φροντίδας του, της μη δυνατότητας αυτοπροστασίας

39. Δ1α/Γ.Π.οικ.50933/13.8.2021 (Β΄3794), Δ1α/Γ.Π.οικ.67614/29.10.2021 (Β΄5026).

και αυτόνομης τήρησης των όρων υγιεινής, της αδυναμίας έγκαιρης ενημέρωσης επί τυχόν συμπτωμάτων λόγω μη λεκτικής επικοινωνίας, των δυσκολιών περίθαλψης σε μονάδα υγείας σε περίπτωση νόσησης εν καιρώ πανδημίας, καθώς και εν όψει της επικείμενης ενηλικίωσής του, **να ελεγχθεί εάν μπορεί να ενταχθεί στην ομάδα των «ατόμων με υποκείμενα νοσήματα υψηλού κινδύνου (ανεξαρτήτως ηλικίας)», στη σειρά προτεραιοποίησης των ομάδων του πληθυσμού για εμβολιασμό κατά του COVID-19 ή/και στην ομάδα «ατόμων 18-59 ετών με υποκείμενα νοσήματα αυξημένου κινδύνου[40]».**

Πράγματι, πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία εκ μέρους του Υπουργείου Υγείας με το γονέα και το τέκνο εμβολιάστηκε άμεσα με την πρώτη δόση κατά του COVID-19. Στη συνέχεια, ωστόσο, προέκυψαν χρονικές καθυστερήσεις για τις επόμενες δόσεις του εμβολίου.

7.3. Επιβολή προστίμων λόγω των μέτρων περιορισμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας σε άτομα με ψυχικές παθήσεις

Ο Συνήγορος έλαβε αναφορές (ΦΥ 294874, 295154, 298799, 303854) από μέλη οικογενειών ατόμων με ψυχικά νοσήματα, που αντελήφθησαν τα πρόστιμα που είχαν επιβληθεί στους συγγενείς τους μετά από ειδοποίηση των αρμόδιων Δημόσιων Οικονομικών Υπηρεσιών (Δ.Ο.Υ.). Σε αρκετές περιπτώσεις, υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, κατόπιν υποβολής σχετικών ενστάσεων εκ μέρους των συγγενών των πασχόντων και προσκόμισης των απαραίτητων ιατρικών εγγράφων, προέβαιναν σε διαγραφή των επιβληθέντων προστίμων ή την έκδοση Ατομικού Φύλλου Έκπτωσης (Α.Φ.ΕΚ.), εάν το πρόστιμο είχε ήδη μεταφερθεί στη Δ.Ο.Υ. Ωστόσο, καταγράφηκαν περιπτώσεις υπηρεσιών Αστυνομικών Τμημάτων που αρνήθηκαν να ακυρώσουν τα εν λόγω πρόστιμα ή, επιπλέον, προέβαιναν σε ιατρικές κρίσεις, αναφέροντας ότι το άτομο κατά τη στιγμή της επιβολής του προστίμου δεν εμφάνιζε στοιχεία που να ενδεικνύουν τη συνδρομή ψυχικής διαταραχής. Τέλος, από υπηρεσίες Αστυνομικών Τμημάτων έγινε επίκληση της εκπρόθεσμης υποβολής των ενστάσεων, παρά το γεγονός ότι το πάσχον άτομο δεν είχε ενημερώσει τους οικείους του για το πρόστιμο και η μόνη ενημέρωση που λάμβαναν προερχόταν από την αρμόδια Δ.Ο.Υ.

40. Μεταξύ των οποίων τα «σοβαρά νευρολογικά νοσήματα στα οποία επηρεάζεται η αναπνευστική λειτουργία, εγκεφαλική παράλυση, επιληψία...» και τα «άτομα με σοβαρή αναπηρία που δεν οφείλεται σε νοσήματα υψηλού ή αυξημένου κινδύνου, καταστάσεις για τις οποίες η προτεραιότητα εμβολιασμού έχει ήδη οριστεί».

Ο Συνήγορος τόνισε στην παρέμβασή του τη ρητή διατύπωση που περιέχεται στο οικείο έγγραφο της Διεύθυνσης Γενικής Αστυνόμευσης της ΕΛ.ΑΣ. ως προς την ένταξη των ψυχικά πασχόντων στις καταστάσεις ανάγκης όπου αίρεται ο καταλογισμός της πράξης στον παραβάτη.

7.4. Ολοκλήρωση της διαδικασίας πρόσληψης επιτυχόντος με αναπηρία μετά από παρέμβαση του Συνηγόρου

Ο Συνήγορος παρενέβη προκειμένου να ολοκληρωθεί η διαδικασία πρόσληψης επιτυχόντος σε προκήρυξη του Α.Σ.Ε.Π. Ο ενδιαφερόμενος, άτομο ο ίδιος με αναπηρία αλλά και φροντιστής του αδελφού του, επίσης ατόμου με αναπηρία, δεν κατέστη δυνατόν να ανταποκριθεί σε τρεις κατά σειρά προσκλήσεις σε ορκωμοσία, τόσο για προσωπικούς λόγους υγείας, όσο και λόγω του πρόσθετου υγειονομικού κινδύνου που προκάλεσε η πανδημία του COVID-19. Ο Δήμος στον οποίο είχε προσληφθεί θεώρησε ότι το δικαίωμα διορισμού του ενδιαφερομένου είχε απολεσθεί. Ο Συνήγορος επισήμανε ότι ήταν απαραίτητο να συνεκτιμηθεί από τον Δήμο η παράμετρος της αναπηρίας και να ληφθούν υπόψη οι επιταγές του άρθρου 27 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία περί πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση, καθώς και οι περιορισμένες μελλοντικές επαγγελματικές ευκαιρίες που θα είχε στη διάθεσή του ο ενδιαφερόμενος. Μετά από την παρέμβαση της Αρχής, ο Δήμος κάλεσε εκ νέου τον επιτυχόντα σε ορκωμοσία και πλέον έχει αναλάβει καθήκοντα στον Δήμο (ΦΥ 282299).

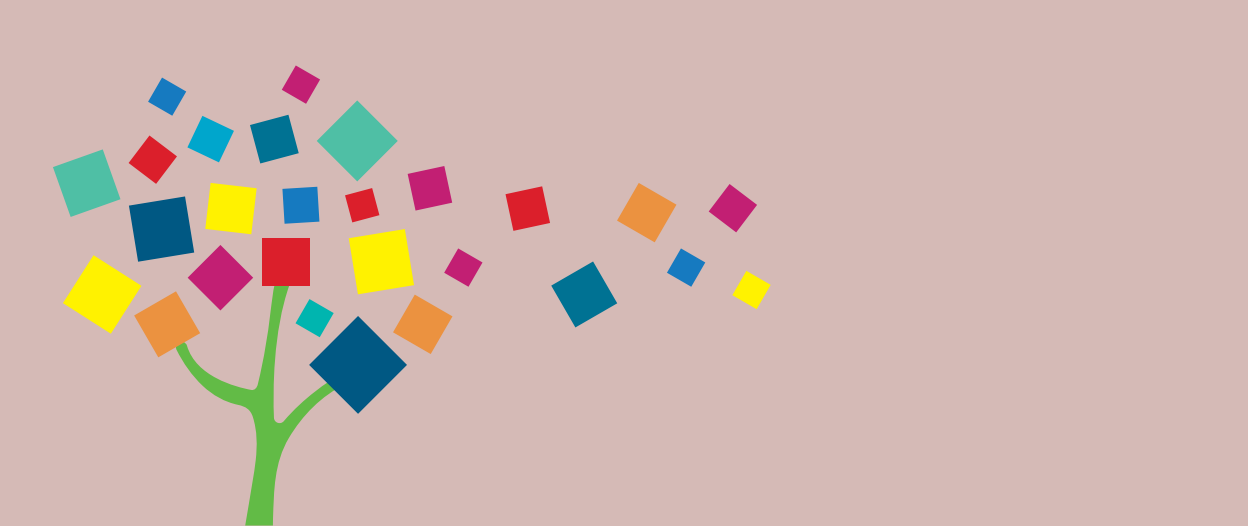

8 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0»

Κατ' εφαρμογή του άρθρου 17 του Κανονισμού 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Φεβρουαρίου 2021, η Ελλάδα κατάρτισε εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, υπό τον τίτλο «Ελλάδα 2.0».

Το Σχέδιο έλαβε θετική εισήγηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Δημοσιονομικών Θεμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ecofin). Η Σύμβαση Χρηματοδότησης κυρώθηκε με τον ν. 4822/2021 (Α΄135) και περιλαμβάνει την αξιοποίηση πόρων από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Το Σχέδιο διαρθρώνεται σε τέσσερις πυλώνες (Πράσινη Μετάβαση, Ψηφιακή Μετάβαση, Απασχόληση-Δεξιότητες-Κοινωνική Συνοχή, Ιδιωτικές Επενδύσεις και Μετασχηματισμός της Οικονομίας) και περιλαμβάνει ένα συνδυασμό μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων, με χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης το τέλος του 2026.

Στις μεταρρυθμίσεις του Σχεδίου «Ελλάδα 2.0» περιλαμβάνονται αρκετές που αφορούν τα άτομα με αναπηρία, κυρίως στον Πυλώνα «Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή», και στοχεύουν στην αποϊδρυματοποίηση, την προσβασιμότητα, την κοινωνική ενσωμάτωση, τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και την κοινωνική υποστήριξη που ενισχύει τα ιατρικά πρωτόκολλα. Οι προβλέψεις του «Ελλάδα 2.0» προορίζονται να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τις δράσεις που προβλέπει το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, το οποίο καταρτίστηκε το 2020.

Ενδεικτικά, οι ακόλουθες μεταρρυθμίσεις αφορούν τα άτομα με αναπηρία:

- Στον τομέα της **εκπαίδευσης,** προγραμματίζεται η εξασφάλιση ψηφιακών και τεχνολογικών εργαλείων για μαθητές με αναπηρία και ειδικές ανάγκες μάθησης. Στόχος είναι η γεφύρωση του ψηφιακού χάσματος που μπορεί να προκαλέσει στα παιδιά με αναπηρία ο ψηφιακός μετασχηματισμός της εκπαίδευσης και η ψηφιοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με τη χορήγηση ειδικών υποστηρικτικών βοηθημάτων και ψηφιακού εξοπλισμού.
- Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης του **συστήματος υγείας,** προβλέπεται η υποστήριξη της κατ' οίκον νοσηλείας για στοχευμένες ευαίσθητες ομάδες ασθενών με χρόνιες αναπηρίες. Η κατ' οίκον φροντίδα επιδιώκεται να συνδυαστεί με παράλληλη υποστήριξη από μονάδες υγειονομικής περίθαλψης και αφορά παιδιά, εφήβους και ενήλικες με σοβαρά χρόνια προβλήματα υγείας που προκαλούν μακροχρόνιες ή μόνιμες αναπηρίες. Στόχος είναι πρωτίστως η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ασθενών, παράλληλα όμως και η αποφόρτιση του εθνικού συστήματος υγειονομικής περίθαλψης και η εξοικονόμηση πόρων.
- Στις μεταρρυθμίσεις που αφορούν την **κοινωνική πολιτική** και την **κοινωνική συνοχή** περιλαμβάνεται η υποστήριξη προγραμμάτων αποϊδρυματοποίησης παιδιών με σοβαρές αναπηρίες ή σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας, με αξιοποίηση και της επαγγελματικής αναδοχής. Συγκεκριμένα, προβλέπεται η υλοποίηση προγράμματος μεταφοράς εφήβων σε δομές υποστηριζόμενης ημιαυτόνομης διαβίωσης και η περαιτέρω υποστήριξή τους με προγράμματα δεξιοτήτων για την ομαλή τους μετάβαση, κατά την ενηλικίωση, στην αγορά εργασίας και την κοινωνία. Μέσω της μεταρρύθμισης για την επαγγελματική αναδοχή επιδιώκεται να ενισχυθεί η τοποθέτηση παιδιών με αναπηρία σε κατάλληλα οικογενειακά περιβάλλοντα.
- Επίσης, προβλέπονται μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις με στόχο την **ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης, της ανεξάρτητης διαβίωσης, της απασχόλησης και της προσχολικής παρέμβασης σε άτομα και παιδιά με αναπηρία,** μέσω της προσβασιμότητας και υποστήριξης υποδομών για άτομα με προβλήματα κινητικότητας και αισθητήρια προβλήματα, της πρόβλεψης προσωπικής βοήθειας για άτομα με αναπηρίες, της υποστήριξης της κοινωνικής ένταξης και της πρόωρης παιδικής παρέμβασης για τα άτομα με διαταραχές του φάσματος του αυτισμού (ASD).
- Ειδικά για τα παιδιά, εντάσσεται στο Σχέδιο μεταρρύθμιση που στοχεύει στην **ολοκληρωμένη ανάπτυξη των βρεφών και παιδιών προσχολικής ηλικίας** μέσα από το σχεδιασμό προγράμματος σπουδών για τις προσχολικές δομές.

Στο πρόγραμμα, το οποίο θα στοχεύει στην ανάπτυξη των παιδιών μέσω πολλαπλών και ποικίλων ερεθισμάτων, θα περιλαμβάνεται και η δημιουργία ψυχοτεχνικών εργαλείων για την έγκαιρη διάγνωση διαταραχών. Η μεταρρύθμιση αυτή συνδέεται και με την πρώιμη παρέμβαση σε παιδιά στο φάσμα του αυτισμού, που ως δράση έχει στόχο τη δημιουργία αποτελεσματικών πρωτοκόλλων για την υποστήριξη της ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την κοινωνική ενσωμάτωση των παιδιών.

- Σε ό,τι αφορά την **προσωπική βοήθεια,** σημαντική θεωρείται η θεσμοθέτηση του «Προσωπικού Βοηθού» και η επιδότηση ενός ολοκληρωμένου πιλοτικού προγράμματος για την παροχή προσωπικής βοήθειας σε άτομα με αναπηρία, με απώτερο στόχο την υποστήριξή τους στην επαγγελματική και κοινωνική ενσωμάτωση. Το ίδιο μέτρο αναμένεται να επιφέρει επίσης θετικά αποτελέσματα στην αναγνώριση και εξασφάλιση της δηλωμένης εργασίας των ατόμων που παρέχουν αντίστοιχες υπηρεσίες σε άτομα με αναπηρία.
- Στο Σχέδιο προβλέπεται ακόμη η **επανεκπαίδευση ψηφιακά ατόμων με αναπηρίες σε νέες τεχνολογίες,** η δημιουργία Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης για την πρόσβαση στην Κοινωνική Προστασία, Ψηφιακής Πύλης για την αναπηρία και Κάρτας Αναπηρίας, καθώς και η ψηφιακή αναβάθμιση των δομών του Ο.Π.Ε.Κ.Α., με σκοπό την απλούστευση και διευκόλυνση της πρόσβασης των ευάλωτων πολιτών -και ειδικά των ατόμων με αναπηρίες- σε υπηρεσίες και παροχές κοινωνικής φροντίδας.

Ο Συνήγορος, ως Πλαίσιο Προαγωγής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, παρακολουθεί συνδυαστικά τις εξελίξεις και τις προβλεπόμενες μεταρρυθμίσεις του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, καθώς σχετίζονται με τις διαχρονικές παρεμβάσεις του προς τη Διοίκηση για την έμπρακτη ενδυνάμωση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες.

9 Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα άτομα με αναπηρία υπολογίζονται σε περίπου 85 εκατομμύρια ή στο 25% του πληθυσμού,[41] βρίσκονται όμως αντιμέτωπα με σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, σε δραστηριότητες αναψυχής, καθώς και στη συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή. Διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (28,4%) σε σύγκριση με άτομα χωρίς αναπηρία (18,4%). Πάνω από το ήμισυ των ατόμων με αναπηρία δήλωσαν ότι αισθάνθηκαν ότι υπήρξαν θύματα διάκρισης το 2019[42].

Σε κάποιους τομείς πολιτικής, η Ε.Ε. μοιράζεται αρμοδιότητα με τα Κράτη Μέλη, όπως στις μεταφορές ή την εσωτερική αγορά, ενώ έχει υποστηρικτικό ρόλο σε τομείς όπου τα Κράτη Μέλη έχουν αποκλειστική αρμοδιότητα, όπως στην υγεία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό. Από την άλλη πλευρά, με βάση τη Σύμβαση για

41. Στοιχεία: EU SILC (Statistics on Income and Living Conditions) και EU LFS (Labour Force Survey). 24,7% του πληθυσμού της Ε.Ε μεγαλύτερο των 16 ετών περιορίζεται στις δραστηριότητές του, το 17,7% εξ αυτού έχοντας μέτριους και το 7% σοβαρούς περιορισμούς (S. Grammenos/M. Priestley, 2020: Europe 2020 data and people with disabilities).

42. Special Eurobarometer 493, Discrimination in the EU, May 2019.

τη Λειτουργία της (ΣΛΕΕ) και το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, η Ε.Ε. δεσμεύεται στην καταπολέμηση των διακρίσεων και την εγκαθίδρυση της ισότητας ως θεμέλιας λίθου των πολιτικών της. Η Ε.Ε. δεσμεύεται επίσης, μαζί με τα Κράτη Μέλη της, να προωθεί και η ίδια τους σκοπούς της ΣΔΑμεΑ ως Συμβαλλόμενο Μέρος αυτής.

Τέλος, στον τομέα της απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών, πυξίδα για την Ε.Ε. αποτελεί ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων που διακήρυξαν από κοινού το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2017. Η Αρχή 17 του Πυλώνα διακηρύσσει ότι τα άτομα με αναπηρία δικαιούνται εισοδηματικής στήριξης που να εξασφαλίζει την αξιοπρεπή διαβίωσή τους, υπηρεσιών που να τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και την κοινωνία και ενός εργασιακού περιβάλλοντος προσαρμοσμένου στις ανάγκες τους.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2010-2020,[43] η Ε.Ε. υποστήριξε χρηματοδοτικά και συνεισέφερε στη βελτίωση της κατάστασης σε κάποιους τομείς, κυρίως στην προσβασιμότητα για άτομα με αναπηρία και στην προώθηση των δικαιωμάτων τους, θέτοντας την αναπηρία ψηλά στην ατζέντα.[44] **Σε συνέχεια της Στρατηγικής αυτής και λαμβανομένων υπόψη των νέων συνθηκών που δημιούργησε για τα άτομα με αναπηρία η πανδημία του κορονοϊού, το Μάρτιο του 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τη Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030,[45] όπου καθορίζονται οι στόχοι για το τέλος της νέας δεκαετίας, με εστίαση σε δράσεις που καλύπτουν όλα τα άρθρα της ΣΔΑμεΑ και που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί κομβικές.** Η Στρατηγική περιέχει 8 τομείς προτεραιότητας, 7 κύριες πρωτοβουλίες, σχεδόν εξήντα δράσεις της Επιτροπής και περισσότερες από 20 συστάσεις στα Κράτη Μέλη.

43. Commission Communication (COM (2010) 636 final): European Disability Strategy 2010-2020.
44. Commission (SWD (2020) 291 final): Evaluation of the European Disability Strategy 2010-2020.
45. Commission Communication (COM 2021) "Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030" διαθέσιμη σε https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes

Ως τομείς προτεραιότητας, η Στρατηγική αναφέρει κυρίως:

- Την προσβασιμότητα ως προϋπόθεση για την ενεργοποίηση των δικαιωμάτων, την αυτονομία και την ισότητα.
- Την απόλαυση δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Το αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης και την αυτόνομη διαβίωση.
- Την προώθηση των δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία σε παγκόσμιο επίπεδο.
- Την αποτελεσματική υλοποίηση της Στρατηγικής.
- Την παροχή προτύπων πρακτικών, όπως το να καταστεί η διαδικασία προσλήψεων και προαγωγών στην Επιτροπή και στα άλλα όργανα της Ε.Ε. συμπεριληπτική στα άτομα με αναπηρία.

Στη στρατηγική αναγνωρίζεται ότι η επίτευξη των στόχων της θα απαιτήσει ισχυρή προσήλωση από τα Κράτη Μέλη, με προώθηση πολιτικών και δράσεων που θα φέρουν προσβάσιμα περιβάλλοντα, συμπεριληπτικά εκπαιδευτικά συστήματα, καθώς και συστήματα υπηρεσιών υγείας υψηλής ποιότητας και αποτελεσματικές διεξόδους στην εργασία για τα άτομα με αναπηρία. Η Επιτροπή διακηρύσσει ότι θα αποτελούσε επιβεβαίωση των αξιών της Ε.Ε. η ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία ώστε να συμμετέχουν πλήρως και να συνεισφέρουν στη μετάβαση σε μια συμπεριληπτική, πράσινη και ψηφιακή οικονομία, κοινωνία και δημοκρατία. Για το σκοπό αυτό, η Επιτροπή καλεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να εργαστούν από κοινού και να δώσουν το καλό παράδειγμα στην υλοποίηση της ΣΔΑμεΑ, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

ISSN: 2944-9693

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Χαλκοκονδύλη 17, Τ.Κ. 104 32 Αθήνα, Τηλ.: 213 1306 600
e-mail: press@synigoros.gr • www.synigoros.gr